

"מים עוינים": נשים בעולם שיט גברי

כמקרה של ארגון עם מגדריות דינמית

מורן ניב¹, הלל וורמן²

¹עמותת זירנעורים

²מכללה אקדמית לחינוך אורנים

תקציר

מחקר זה בוחן את חווייתן של שמונה נשים שהפכו לשיטות מקצועיות בתחום השיט הלא-מסחרי הממושך, ענף בעל רוב גברי מובהק. הנשים אותרו בשיטת 'כדור השלג', כשמספרן הקטן משקף את שיעור השתלבותן הנמוך בענף. ברוח המסורת הפנומנולוגית בוצעו ראיונות מובנים למחצה, וניתוח נתונים תלת-שלבי העלה ארבעה נושאים מרכזיים: משיכה עזה לענף; מגדריות מובהקת המתעצמת עם המרחק מהיבשה; תחושת מלכוד הנובעת מכך שהמרחק המהותי לאורח החיים גם מגביר את פגיעותן; ומגוון אסטרטגיות התמודדות, חלקן מנציחות וחלקן מערערות את מגדריות הענף. הדיון הראשוני בחוויית השיטות נשען על ספרות פמיניסטית בתחומים 'מחקרי מעקב', 'ארגונים מגדריים' ודרכי התמודדות עם מגדריות. מורכבות בדיווחי המרואיינות הובילה אותנו לצורך בהמשגה תאורטית המוסיפה לטיפולוגיה הקיימת של ארגונים מוטי מגדר קטגוריה המסמנת מאפיינים מגדריים בארגונים הנעים במרחב: 'ארגון בעל מגדריות דינמית'. בארגונים מסוג זה המגדריות עולה ויורדת בהתאם להשתנות המרחק ממוקדי 'פיקוח חברתי הפוך'. המשגה תאורטית חדשה זו חושפת דפוסים בהשתנות המגדריות במהלך תנועה במרחב; מצביעה על עומס ייחודי בקרב נשים בארגונים כאלה; מספקת הסבר מדוע נקטות אסטרטגיות התמודדות שונות בהקשרים משתנים; ומעשירה את טווח שיקול הדעת של נשים בדרכי המאבק במגדריות הפתוחות בפניהן. למרות מגבלות המדגם, המחקר מספק תובנות להבנת דינמיקה מגדרית בענפים גבריים הנתונים בתנועה, התומכות בנשים המבקשות לממש בהם את שאיפותיהן.

תאריכים: מגדריות בענפי ספורט, נשים במעוזים גבריים, שיטות בשיט לא-מסחרי ממושך, מחקרי מעקב, ארגונים מגדריים, ארגון עם מגדריות דינמית

"תנועה חופשית, בלתי מרוסנת [משמעה] לחיות. תנועה כזו הופחתה עבור נשים. הוקצבה. הוגבלה, לא על ידי אוקיינוסים והרים, אלא על ידי תודעות, על ידי התרבות הסוגרת".
(Mazali, 2001, p. 2)

שיט לא-מסחרי ממושך בלב ים (Bluewater Cruising) הוא תחום ייחודי בעולם השיט הנבדל משיט מסחרי, ספורטיבי-תחרותי והפלגות פנאי. ייחודו נעוץ בהיותו אורח חיים של התנתקות ממושכת מהיבשה לטובת חיים בלב ים (Lusby & Macbeth, 2000; Anderson, 2008). מאחר שתחום זה מאופיין ברוב גברי מוחלט, מחקר זה מתמקד בבחינתו מזווית מגדרית. במוקד המחקר הניסיון לחשוף ולפרש את חווייתן של נשים מעטות שהשתלבו בתחום זה כשיטות מקצועיות, אשר טרם נחקרה.

הבנת חווייתן מחייבת שילוב בין ארבעה גופי ידע מפרספקטיבה פמיניסטית: ספרות הנוגעת לספורט אתגרי, 'מחקרי מעקב', 'ארגונים מוטי מגדר' ו'דרכי התמודדות עם מגדריות'. בתחום השלישי, בנוגע להבחנה בין סוגים של העדפה מבנית לגברים בארגונים (Martin & Collinson, 2002), יתבסס המחקר על ההבחנה שבין שלושה סוגי ארגונים: (א) ארגונים מוטי מגדר (gendered organizations) המקיימים העדפה סמויה במסווה של ניטרליות (Acker, 1990, p. 139); (ב) ארגונים מוטי מגדר באופן קיצוני (extremely gendered organizations) שבהם ההעדפה לגברים מוצהרת בליבת הארגון והפרקטיקות המגדריות גלויות ומוקצנות (Sasson-Levy, 2011, p. 390); ו-(ג) ארגונים מוטי מגדר קיצוניים במרחבים מבודדים (remote extremely gendered organizations) שבהם המרחק מפיקוח חברתי מקצין דינמיקות מגדריות היפר-אגרסיביות המהוות סכנה מתמשכת וחריפה לביטחון הנשים (Bonnes, 2024; Carrington et al., 2012). הבחנה זו משמשת בסיס להצעת קטגוריזציה חדשה במחקר הנוכחי שאינה קיימת עדיין בספרות: "ארגון בעל מגדריות דינמית". קטגוריה זו מסמנת ארגון בעל רוב גברי מוחלט, הנמצא בתנועה ואשר רמת המגדריות בו עולה ויורדת בהתאם להשתנות המרחק מ'פיקוח חברתי הפוך' (reversed surveillance או counter-surveillance), שמשמעותו מעקב ופיקוח המופעלים על גברים כדי לרסן את התנהגותם כלפי נשים. קטגוריזציה זו תוצע כחידוש תאורטי העולה מתוך ניתוח חוויית המרואיינות והתורם להבנה ולניתוח של דפוסים מגדריים בסוג זה של ארגונים מוטי מגדר דינמיים.

שאלת המחקר המרכזית היא: מהי חווייתן של שיטות מקצועיות בעולם השיט הלא-מסחרי הממושך? שאלות המשנה מתמקדות בבירור חוויית מפגש עם התרבות הגברית בלב ים ובאסטרטגיות ההתמודדות שהן מפתחות.

לבחירת נושא המחקר ארבעה רציונלים עיקריים: ראשית, חקר חוויותיהן של שיטות במרחב הימי, תחום שטרם נחקר לעומק, עשוי לחשוף תובנות חדשות בענף השיט המקצועי; שנית, בחינת חוויות אלו עשויה לתרום להבנת תהליכים מגדריים במרחבים בעלי רוב גברי מוחלט, הרחוקים ממקומות יישוב; שלישית, מחקר של מאפיינים מגדריים בארגון המתאפיין בניידות מתמדת עשוי להרחיב את ההמשה התאורטית הקיימת של ארגונים מוטי מגדר על ידי הוספת ממד דינמי של תנועה במרחב; רביעית, זיהוי זה עשוי לתרום לפיתוח אסטרטגיות לשינוי המבנה המגדרי הן בענף השיט והן בענפים דומים הנמצאים אף הם בתנועה מתמדת.

המחקר האיכותני-פנומנולוגי מבוסס על ראיונות עומק עם שמונה שיטות מקצועיות. ניתוח הראיונות העלה ארבעה היבטים מרכזיים בפרספקטיבה של המרואיינות: (א) מרכיבים אוניברסליים בחווייתן את השיט; (ב) חווייתן הייחודית

מהיותן נשים; (ג) השפעת הדינמיקה של התרחקות מהיבשה וחזרה אליה על חוויות אלו; ו-(ד) מגוון האסטרטגיות שהן מפתחות על מנת להשתלב בענף. המאמר בוחן את הממצאים באמצעות תאוריות מארבעת התחומים של מחקרי מעקב, ספורט אתגרי, ארגונים מוטי מגדר ודרכי התמודדות עם מגדריות, ובניתוח זה יעלו מגוון מושגים כגון "מבוכ" (Eagly & Carli, 2007), "ייצוג סמלי" (tokenism) (Childress et al., 2024; Kanter, 1977), "פמיניזם ליברלי" ו"רדיקלי" (Scruton & Flintoff, 2013), "פיקוח חברתי הפוך" (Lyon, 2022) ועוד. המשגות אלה תשמשנה אותנו לפרש את הממצאים העולים בחוויית המרואיינות.

ענף השיט הלא-מסחרי הממושך

בעולם השיט, שיט לא-מסחרי ממושך בלב ים מהווה תת-תרבות ייחודית. בניגוד להפלגות פנאי קצרות, שיט תחרותי או שיט מסחרי, מדובר באורח חיים הכרוך בהתנתקות ממושכת מהיבשה. לוסבי ואנדרסון (Lusby & Anderson, 2008) מתארים זאת כ"אורח חיים אוטורי", ומקבת' (Macbeth, 2000) מעריך, כי בכל רגע נתון ברחבי העולם בין 500 ל-2,000 סירות בלבד מקיימות אורח חיים ימי זה. מיעוט המנהלים אורח חיים זה ניתן להסבר בגין מספר גורמים. ראשית, הוא דורש תכונות אישיות נדירות של כושר סיבולת, נחישות והתמדה בתנאים קשים (Jennings, 1999; Perkins & Murphy, 2012; Ross & Chapman, 1975); כישורים ימיים ומיומנויות טכניות ברמה גבוהה במיוחד (Jennings, 2005); ויכולת נדירה להתנתק לתקופה ממושכת ממחויבויות ומהכנסות (Doran, 2016; McNamara & Wilson & Little, 2008; Prideaux, 2009).

שנית, יציאה למסעות ממושכים בבדידות דורשת מניעים פנימיים עמוקים (Jirásek & Hurych, 2019; Orams & Brown, 2021; Pipere et al., 2020). קרומפטון ואיזו-אהולה (Crompton, 1979; Iso-Ahola, 1997) מזהים בקרב שייטים כאלה דפוס כפול: דחייה עמוקה מאורח החיים המודרני - קריירה, צרכנות ובידור תעשייתיים - ומשיכה עמוקה לחיי פשטות, חופש ואוטנטיות. ההתרחקות מהחברה מאפשרת "האטה" של החיים, התנתקות מהסחות דעת ופינוי זמן למחשבה צלולה (Lusby & Anderson, 2008) ולהתכנסות בשאלות קיומיות (Hutch, 2005, 2019). בויד ווסלי (Boyd & Wessely, 2012) רואים בכך המשך למסורת היסטורית של "הפורשים מהחברה" - למנזרים, למדבריות או למערות, ובמקרה זה - ללב ים. שלישית, מתוך בעלי המאפיינים הנדירים שצוינו, רק למעטים משיכה עמוקה דווקא למרחבי הים הפתוח. משיכה זו מתבטאת באהבה מיוחדת לגופי מים גדולים, לנופי ים משתנים, לשמי הלילה ולמגוון הביולוגי הימי. ההפלגות הממושכות מציעות גם אפשרות לביקור בתרבויות מרוחקות, סיפוק ממימוש כישורי שיט, חוויית אינטימיות בסירה קטנה והזדמנות לקיום אורח חיים מאוזן במשטר עבודה ואכילה מוקפד. עבור קבוצה ייחודית זו הים נחוה כישות חיה - "אימא ים" - שעימה מתפתח קשר מרחיב לב ונשמה (Lusby & Anderson, 2008).

רביעית, הפנייה לאורח חיים זה דורשת ויתור על קהילתיות - הן מבחינת הקמת משפחה והן מבחינת טיפוח מעגל חברתי. לוסבי ואנדרסון (Lusby & Anderson, 2008) מצאו כי בשל הקושי למצוא שותפים לחלוס כה חריג רוב השייטים יוצאים למסעותיהם הממושכים בגפם, ללא בני זוג וללא חברים מחייהם הקודמים. יתר על כן, ישנו גם היבט אנטי-סוציאלי אצל חלק מהפונים לענף, שכן הם

מעדיפים התבודדות ואת המרחק מהחברה מאורגנת וצפופה. בניגוד לאתגרים אחרים המבוצעים בקבוצות (כגון טיפוס הרים), שיט ממושך מאפשר התנסות כמעט יחידנית לאורך זמן. המבקשים לשלב חיי משפחה וקהילה עם תשוקתם לשיט נוטים להקדים את ההפלגות הממושכות לתקופה שלפני הקמת המשפחה או לדחות אותן עד לאחר שהילדים בגרו.

למרות הבדידות המאפיינת את חיי השיט, בין השייטים מתהווה קהילה בעלת זהות משותפת, הנפגשת בנמלים ברחבי העולם. מועדון Ocean Cruising Club ממחיש פרדוקס זה. אף שהוא מונה כ-3,500 חברים (חלקם שייטי עבר), תנאי הקבלה היחיד הוא זה:

The sole qualification for full membership entails stepping aboard a boat and making a continuous ocean passage of at least 1000 nautical miles, measured by the shortest practical Great Circle route between two ports, in a vessel not more than 70 feet overall length.¹

דרישה זו מבטאת את המתח המובנה בקהילה זו בין התנאי של בדידות במסע ממושך בסירה קטנה לבין השתייכות לקבוצה ייחודית. מקבת' (Macbeth, 1985,) טוען כי בקהילת השייטים הרחבה קבוצה זו נתפסת כאליטה, היות שהיא מייצגת עבור רבים את יכולתם של יחידים סגולה להתנתק מלחצי העולם המודרני שהרוב נכנעים להם.

היעדר נתונים על מצב הנשים בענף

בניגוד לתחומי השיט המסחרי והתחרותי, שבהם קיימת התערבות משפטית וממשלתית בסוגיית שילוב נשים (Belcher et al., 2003; Turner, 2017; Walker, 2017), השיט הלא-מסחרי הממושך נותר מחוץ למסגרות הרגולציה והפיקוח. בהיעדר מנגנוני תיעוד ומעקב, ההערכות על העדר נשים בענף מבוססות בעיקר על תצפיות לא שיטתיות, אך ניתן להציע אקסטרפולציה בנושא זה מנתונים מתועדים על העדר נשים בתחומים משיקים.

היות שמספר הסירות המקיימות אורח חיים זה בעולם הוא כה זעום (כמצוין לעיל, בין 500 ל-2,000 בכל רגע נתון), מן הסתם גם מספר השייטים והשיטות בו קטן. לגבי המיעוט היחסי של הנשים ניתן למצוא אינדיקציות מתחומים משיקים. בענפי ספורט המוגדרים באופן ספציפי כאתגריים - הדורשים כוח והכרכים בסיכון פיזי - מתועד תת-ייצוג נשי בולט (Costa & Guthrie, 2002). עולם הים המסחרי משקף הדרה חריפה גם כן: נשים מהוות כ-2% בלבד מכוח העבודה הימי העולמי, ואפילו במדינות אירופה הליברליות שיעורן אינו עולה על 9%, כאשר רק 7% מהן מתקדמות לתפקידי הובלה (Belcher et al., 2003). בהכשרות למקצועות ימיים נוטים לנתב נשים לתפקידים בנמלים ולא בספינות (Belcher et al., 2003; Fretter, 2016). לטענתה של ג'ינגס (Jennings, 2005), מעט הנשים המשתלבות בהפלגות נוטות להצטרף כמלוות או כנותנות שירות. הבחנות אלה מהוות אינדיקציה לא רק

¹ בתרגום חופשי: התנאי היחיד לחברות מלאה כרוך בעלייה על סיפון סירה וביצוע מעבר ימי רצוף של לפחות אלף מיילים ימיים, הנמדד על פי נתיב 'המעגל הגדול' הקצר ביותר בין שני נמלים, בכלי שיט שאורכו הכולל אינו עולה על 70 רגל.

למיעוט נשים במרחב השיט הלא-מסחרי הממושך, אלא גם לכך שרק מיעוט קטן מהן מצטרפות כשיטות מקצועיות וכמובילות של סירות.

ניתן לזהות אינדיקציות נוספות להדרת נשים מהענף אם נבחן את התיעוד הנרחב הקיים להדרת נשים בכל ענפי הספורט הימי: בגלישת גלים (Sanz-Marcos, 2021; Schmitt & Bohuon, 2021), בצלילה ספורטיבית (Wright, 2016) ובמרוצי יאכטות (Dawson, 2018; Martinez & Rodriguez, 2020). מועדוני שיט יוקרתיים רבים, כמו James Island Yacht Club ו-Lowcountry Yacht Club בדרום קרוליינה, אוסרים על חברות נשים עד היום. אחרים, דוגמת מועדון "שייטי כרמל" בישראל ו-Royal Yacht Squadron הבריטי, נפתחו לנשים רק ב-2014. גם בתחרויות שיט בין-לאומיות התקיימה הדרה רשמית: תחרות The Whitbread Round the World חסמה ב-1989 את השתתפותה של השייטת טרייסי אדוארדס (Edwards, 2001); America's Cup ו-SailGP הותירו נשים מחוץ לתחרות עד 1992 ו-2020 בהתאמה (Smith, 2021).

בכתבה בעיתון מעריב (בוחרבוט, 2005) מדווח על הדרת נשים בחיל הים הישראלי:

[...] על פי המסורת בחיל, אסור לאישה להיכנס לחדר המכונות ב"דבור", "דבורה" או כל ספינת טילים, ויהי מה [...] "לעולם ועד לא תכנס בחורה לחדר מכונות", מסביר חובל על "דבורה" בשירות סדיר, "נעים או לא, לכל בחורה שעולה על הדבורה או כל כלי שיט אחר, מסבירים שחדר המכונות הוא מחוץ לגבול עבודה".

היות שעולם השיט הלא-מסחרי הממושך מסתמך על יכולת כלכלית, העובדה המתועדת, שלפיה לנשים עמדה כלכלית נחותה יחסית לגברים בחברה בישראל ובמערב בכלל (Trzeńska, 2024), מהווה אינדיקציה נוספת אפשרית למיעוט נשים בענף הדורש לרכוש סירות ולהימנע במשך תקופה ארוכה מעבודה מפרנסת. יתרה מכך, יכולתן של נשים לגייס מימון לפעילות ימית ממושכת קשה מזו של גברים, בשל חששן של חברות מסחריות להשקיע בהן הקשר זה, בהנחה שכישלון או אסון עלולים לפגוע במוניטין החברה (Jennings, 2005).

מתוך כ-20,000 בעלי רישיון סקיפר בישראל (משרד התחבורה והבטיחות בדרכים, 2017), יש על כן אינדיקציות כי רק מעטים פונים לאורח חיים האזוטרי הזה, ובהם רק מיעוט זעום של נשים. בישראל כלל לא קיים מחקר בנושא זה, ובעולם יש מעט מאוד מחקרים והם מתמקדים בסיפורים על כמה נשים יוצאות דופן (Henry, 2004; Schaefer, 2003). פיזורן של השייטות על פני הימים והעדר מסגרת ארגונית מקשים על איתורן ועל מחקר שיטתי בהקשר זה.

ספורט ומגדר

ההדרה של נשים מענף השיט הלא-מסחרי הממושך משקפת תופעה רחבה יותר של הדרתן בעולם הספורט. מאז ימי קדם ועד ימינו השתרשה התפיסה שההבדלים בין נשים לגברים הם עמוקים, טבעיים וקבועים, ולכל מגדר ניתן לסמן תחומי פעילות שונים המתאימים רק לו (Birrell, 2000). ספורט באופן כללי התקבע כתחום גברי מובהק, ויתרה מכך, כמופת לגבריות גבוהה המפגינה הצטיינות פיזית, מחויבות עמוקה לצוות של עמיתים, אומץ לב, חתירה לעליונות ולעמדות הובלה (Carroll, 1986). לפי תפיסה זו נשים ונשיות פוגמות בצורה האידיאלית של ספורט,

וספורט פוגע בצורה האידיאלית של נשים ונשיות (Birrell, 2000; Patel, 2021). תפיסה זו מציבה עד היום חסמים בפני נשים במגוון רחב של ענפי ספורט.

הגישה הליברלית לשילוב נשים בספורט מבוססת על התפיסה כי למעט הבדלים ביולוגיים מובהקים אין הבדלים מהותיים בין גברים לנשים בכישורים ספורטיביים (Birrell, 2000). על פי גישה זו, בהינתן תנאים שווים והזדמנויות דומות נשים יכולות להגיע להישגים ספורטיביים בתפוצה דומה לזו של גברים. תפיסה זו הובילה לשינויים מוסדיים משמעותיים בעולם הספורט.

בעקבות התבססות גישה זו חל שינוי הדרגתי בעולם הספורט, עם פתיחתם הפורמלית, בחוק ובתקנון, של ענפים רשמיים רבים להשתתפות נשים. ראוי לציין כי לפני העיגון הפורמלי התקיימו פריצות דרך בלתי פורמליות שבהן אתגרו נשים את הסטטוס-קוו והשתתפו בספורט גברי ללא הכרה רשמית. עם זאת, המיסוד הפורמלי החל להתגבר בשנות השבעים, כגון בפתיחת מרוצי פורמולה 1 וליגות כדורגל לאומיות באירופה (Williams, 2013), והתרחב בהדרגה לפתיחתם של מקצועות אולימפיים כמו הוקי קרח ב-1998 (Gilenstam et al., 2008), הרמת משקולות ב-2000 (Knowlton & Newland, 2024), היאבקות חופשית ב-2004 (Curby & Jomand, 2015) ועוד.

תהליך הפתיחה של ענפי ספורט במדינות ליברליות לנשים התאפיין בקצב איטי ובמגבלות רבות, וגם אז הוגבלה לעיתים השתתפות הנשים לקטגוריות, למסלולים ולזמני תחרות נפרדים ונחותים מאלה של הגברים (Scruton & Flintoff, 2013). מגבלות אלה בולטות במיוחד בענפים המערבים כוח פיזי, התמודדות עם תנאי טבע מאתגרים וסיכון גופני, כמו סקי אתגרי (Thorpe, 2005), קפיצות סקי (Andersen & Loland, 2017), טיפוס (Doran & Rickly, 2021), ופאורליפטינג (Knowlton & Newland, 2024). בענפים אלה, כפי שמסבירות קוסטה וגות'רי (Costa & Guthrie, 2002), תפיסת הנשים כבלתי מתאימות נכרכה בחשש שהשתתפותן מסכנת את הספורט, את הספורטאים שלצידן ואת הספורטאיות עצמן. הגישה הליברלית נאלצה להתמודד עם ההכרה שפתיחה פורמלית של ענפי ספורט לנשים לא הצליחה ליצור בענפים אלה אקלים תומך ומזמין. אנדרסן ולולנד (Andersen & Loland, 2017) מתארות כיצד גם הנשים שעברו את סף הכניסה לספורט נתקלות ב"מאבק מתמיד על זכויות שוות" - מאבק מתיש המקדים בסופו של דבר את פרישתן; המרחב החברתי בענפי הספורט רווי בסטיגמות ובדעות קדומות על אודות "אי-התאמתן הטבעית" בעוד הגברים חשים מוזמנים ונתמכים. אקלים חברתי עוין כזה תועד במגוון ענפים: בכדורגל (Pope & Richards, 2022), בספורט מוטורי (Pflugfelder, 2009), במועדוני גולף (Hindman et al., 2023), בפאורליפטינג (Knowlton & Newland, 2024) ובאומנויות לחימה (Kavoura et al., 2014), והוא מתבטא בשטף יום-יומי של מיקרו-התנגדויות, חלקן גלויות וחלקן סמויות, היוצרות אצל נשים לחץ נפשי כרוני (Kaskan & Ho, 2016).

המיקרו-התנגדויות באות לידי ביטוי גם בפערי משאבים, תקציבים, חשיפה תקשורתית ויוקרה, כפי שתועד בכדורגל, בכדורסל, בקריקט ובהוקי-קרח (Gilenstam et al., 2008; Pankowiak et al., 2024). יתר על כן, גם כאשר נשים ספורטאיות מצליחות למרות הכול להגיע להישגים ספורטיביים משמעותיים, הספק באשר להתאמתן מונע מהן להיות מוזמנות לתפקידי מפתח כגון אימון הדור הבא,

ניהול מועדוני ספורט או הובלת איגודים מקצועיים. כך נחסם בפניהן אופק קריירה בענף, והשליטה נותרת על פי רוב בידי גברים (Scraton & Flintoff, 2013). ענפים רבים בספורט נותרים על כן "שמורות גבריות" (Birrell, 2000, p. 61), וזאת למרות מדיניות ליברלית לפתוח אותם לנשים. התופעה כאמור בולטת במיוחד בענפים המשלבים כוח פיזי עם סיכון גבוה. מקנמרה ופרידו (McNamara & Prideaux, 2009) מצביעות לכן על כך שגם במדינות עם מדיניות ליברלית מוצהרת המאבק עובר מחקיקה פורמלית מכלילה למאמצים של שינוי בספורט של התרבות המדירה, לעיתים בהצלחה מסוימת, כגון בשיפור המתועד בתפיסות הציבור כלפי ענף כדורגל נשים (Allison et al., 2024a, 2024b).

בניתוח התרבות המדירה נשים בספורט בירל (Birrell, 2000) מצביעה על מעגל המזין את עצמו: ההנחה המושרשת שספורט מחזק זהות גברית "טבעית" משמשת כהצדקה להדרת נשים, ומיעוטן בספורט הוא הוכחת ההנחה בדבר אי-התאמתן. דפוס מעגלי זה משעתק יתרונות גברים במעוזים גבריים רבים, כגון פוליטיקה, אקדמיה וצבא (וימן וכחן, 2000; עירייונה, 2007; Cullen & Fischer, 2014). המדיניות הליברלית המינימלית מגלה על כן שפתיחה פורמלית של ענפי הספורט אינה מביאה לחדירה משמעותית של נשים ל"שמורות הגבריות" הסגורות. נדרש מאבק פומבי כנגד הגורמים השמרניים בתוך ענפים אלה, הממשיכים לטפח את ההנחות השמרניות על אי-התאמת נשים ומביאים להמשך האפליה כלפיהן. יש לערוך תהליך חינוכי מעמיק בקרב הרוב הפתוח למהלך הליברלי, כך שיעמוד כחומה בצורה כנגד השפעתם של גורמים שמרניים מעכבים.

הפמיניזם הרדיקלי מציע ניתוח שונה לחלוטין של הבעיה ופתרונה. לפי גישה זו מקור ההנצחה של דעות קדומות כלפי נשים אינו בגורמים שמרניים מעכבים שיש לזהותם ולהרחיקם אלא בנורמות הרווחות בתרבות הרחבה ובכל מוסד חברתי – ממשפחה ועבודה ועד כלכלה, פוליטיקה, דת, בידור, פרסום וכיוצא בזה, כמו גם בספורט. הבעיה לפיכך אינה נעוצה ביחידים שמרנים מעכבים, אלא במוסכמות המובנות מאליהן אצל כלל האוכלוסייה ובכלל זה גברים ונשים מכל שדרות החברה. המאבק לשוויון זכויות מחייב לנוכח זאת ערעור מקיף ויסודי של המוני התנהגויות רווחות המנרמלות פטריארכיה. זהו אם כן מאמץ קשה ויסודי יותר מזה הליברלי. בספורט, למשל, הגישה הרדיקלית נאבקת במגוון רחב של התנהגויות מושרשות: החל משימוש בשפה (כמו השימוש האוטומטי ב'הוא' כברירת מחדל בשיח הספורטיבי או הכינוי 'ספורט' לפעילות גברים לעומת 'ספורט נשים' לפעילות זהה של נשים); עבור דרך דפוסי חשיבה (כגון הנטייה להתפעל מכוח ומסיכון בספורט גברי ומאסתטיקה וכן בספורט נשי); ועד להתנהלות מוסדית (כמו הקצאת משאבים עדיפה באופן 'טבעי' לקבוצות ספורט גבריות).

הדפוסים המפלים מתבטאים גם בחינוך (הנטייה האוטומטית של הורים לעודד בנים לספורט תחרותי ובנות לספורט אסתטי), בתקשורת (הרגלי צפייה המעניקים עדיפות לספורט גברי, ונטייה לצלם נשים ספורטאיות בזוויות 'אינטימיות' יותר מאשר גברים), ובעיצוב הענף עצמו (התייחסות לגוף הגברי כסטנדרט ולגוף הנשי כסטייה ממנו בעיצוב ציוד וכללי משחק).

יתרה מזאת, המאבק הרדיקלי מצביע על אפליה בהערכת הישגים (ההרגל להשוות הישגי נשים להישגי גברים ולא להפך; הנטייה לתאר ניצחונות של נשים

כמזל או רגש ושל גברים כתוצאה של יכולת או אסטרטגיה), בקידום מקצועי (הנוהג האוניברסלי לשלם יותר למאמנים גברים; הנטייה למנות גברים לתפקידי הובלה גם כאשר לנשים ניסיון זהה), ואפילו בתפיסה העצמית של נשים (הנטייה הבלתי מודעת להימנע מספורט הנתפס כ'גברי מדי' או לערער על סמכותן של מאמנות ושופטות נשים (Birrell, 2000). דוגמאות אלו הן רק קצה הקרחון של מערכת מושרשת ורחבת היקף של דפוסים מפלים בעולם הספורט.

בתוך הגישה הרדיקלית התפתחה עמדה הגורסת כי לנוכח היקף השינוי התרבותי הנדרש, תמורה משמעותית בחוויית נשים בספורט אפשרית רק דרך separatism, יצירת מרחבים נפרדים על טהרת נשים. במרחבים אלה, הרחק מהמבט המפקח והמקטין של גברים שהתרבות ההגמונית מנרמלת (פוקו, 2015), נשים יכולות לפתח נורמליות חלופית התומכת בהן. גישה זו מיושמת בעולם השיט התחרותי בסירות על טהרת נשים כמו למשל The Maiden של טרייסי אדוארדס (Edwards, 2001).

הדיון בספורט ומגדר מספק הקשר רחב להבנת מצבן של נשים בענף השיט הלא-מסחרי הממושך. ניתוח מעמיק יותר של המגדריות בחווייתן מצריך כלים תאורטיים מופשטים יותר, המבליטים כיצד תופעות מגדריות מתקיימות באופן שונה במבנים ארגוניים שונים. להלן נציג ספרות המבחינה בין שלושה סוגים או שלוש רמות של ארגונים מגדריים, ניתוח אשר ישמש בהמשך המחקר, ובמיוחד בפרק הדיון, כדי לנסות למקם בציר שביניהם את חוויית המרוויחות את עולם השיט הלא-מסחרי הממושך.

מסגרות תאורטיות להבנת השתלבות נשים במרחבים גבריים

לשם הבנת חווייתן של נשים בענף השיט הלא-מסחרי הממושך נדרשת התבוננות דרך מסגרות תאורטיות העוסקות בארגונים 'מוטי מגדר'. מושג זה, שהציע אקר (Acker, 1990), מאפשר לבחון כיצד מבנים ארגוניים - חלוקת עבודה, הגדרת תפקידים, נוהלי עבודה והערכת ביצועים - מציגים מצג של ניטרליות ואובייקטיביות, אך בפועל מקנים יתרון מובנה לגברים ופוגעים בנשים.

בארגונים אלה נתקלות נשים במה שאיגלי וקרלי מכנות "מבוך" - אינספור מכשולים בלתי מוצהרים שקשה להגדירם במדויק, המצטברים לכדי מסלול מפותל ומתסכל (Eagly & Carli, 2007). בניגוד למטפורה המוכרת של "תקרת זכוכית", המרמזת על מחסום יחיד ושקוף, המבוך מתאר מציאות מורכבת שבה נשים נדרשות להתמודד עם אתגרים בכל שלב ושלב. בהקשר של שיט לא-מסחרי ממושך המבוך מתחיל בקשיי הכניסה לתחום (כלכליים, חברתיים, הכשרתיים) ונמשך לאורך כל ההפלה, על הסירה, בנמלים, במועדונים וכדומה. למרות המצג שמדובר בקשיים ניטרליים, שייטות נתקלות במבוך מכשולים ששייטים גברים אינם נתקלים בו.

בארגון מסוג זה נשים חוות בלבול מתמיד: מחד גיסא, תחושת "קליטה" בארגון "ניטרלי" כביכול, המצהיר כי הוא מעריך אותן על בסיס אובייקטיבי ורציונלי; ומאידך גיסא, תחושת "דחייה" חמקמקה, שקשה להצביע על הגורם המכשיל והבולט המעורר אותה. הן נדרשות להתמודד עם שני כוחות מנוגדים בו-זמנית: כוחות של דה-מגדור, המצהירים על טשטוש הבדלים מגדריים, וכוחות של רה-מגדור, המחזקים הבחנות מגדריות (Sasson-Levy & Amram-Katz, 2007). בספרות המחקר מובאות דוגמאות רבות לחוויית בלבול או מבוכה כזו באשר למעמד

הנשים בארגון הטוען שהוא "קולט" אותו, כך למשל בקרב מפקדות בצה"ל (Karazi-Presler et al., 2018) ונשים בדרגות אקדמיות בכירות (Katila & Meriläinen, 1999).

לעומת המשגה זו, ששון-לוי (Sasson-Levy, 2011) פיתחה את המושג "ארגונים מוטי מגדר באופן קיצוני" כדי לתאר ארגונים שבהם המגדריות אינה מוסוּוּת במצג ניטרלי, אלא היא חלק מוצהר מזהות הארגון. בצבא, בעולם הדתי ובתעסוקות המזוהות עם גברים באורח קיצוני, לב העיסוק מזוהה עם תכונות הנחשבות בחברה כטבעיות לגברים כגון כוח פיזי, סיכון, אומץ ועצמאות. בארגונים אלה הדרת הנשים מלב העיסוק נעשית במפורש ומגובה בהנמקה מסודרת, מספר הנשים בהם קטן במיוחד, ואלו המשתלבות נדרשות להפגין "גבריות" ברמה גבוהה יותר מהגברים בסביבתן.

בתוך ארגונים אלה פועל התהליך המכונה "ייצוג סמלי" (Childress et al., 1977; Kanter, 2024): כאשר קבוצת מיעוט מספרי מהווה פחות מ-15% מכלל הקבוצה, חבריה סובלים מנראות יתר, מבידוד חברתי ומלחץ להתאים לסטריאוטיפים. יודר (Yoder, 1991) הראתה כי כאשר קבוצת המיעוט היא נשים בסביבה גברית מסורתית, ההשפעות חמורות במיוחד. ניתן לראות בעולם השיט דוגמה מובהקת לארגון מוטה מגדר באופן קיצוני: המסורת הארוכה שלו כמרחב גברי, הזיהוי העמוק שלו עם תכונות הנתפסות כגבריות, והמיעוט של נשים המצליחות לחדור אליו, הופכים את מעט הנשים בו למיוצגות סמלית בלבד, והן חוות לחץ מוגבר להתיישר עם סטריאוטיפים מגדריים.

כאשר ארגונים מוטי מגדר באופן קיצוני מתקיימים במרחבים מבודדים הנמצאים הרחק ממוקדים חברתיים מרכזיים, מתפתחת אצלם דינמיקת הקצנה נוספת הניתנת להסבר באמצעות מושגיו של מישל פוקו (2015): ככל שהגברים מתרחקים מהמבט החברתי המפקח, כך נחלשת הנראות של התנהגותם והם מרשים לעצמם לשחרר רסן ביחסם לנשים. פרספקטיבה פמיניסטית בתחום "מחקרי מעקב" (surveillance studies) מדייקת רעיון זה בהבחנה בין שני סוגי מעקב: הסוג הרווח הוא המעקב האינטנסיבי של חברה פטריארכלית על נשים, המתבטא בפיקוח חברתי על התנהגותן, מראן החיצוני ומיניותן, והוא מהווה מנגנון שליטה גברי מרכזי (Dubrofsky & Magnet, 2015; Gurrieri & Drenten, 2022). הסוג השני, בתגובה לכך, הוא מנגנוני "פיקוח חברתי הפוך" (counter- or reversed surveillance) אשר התפתחו בעשורים האחרונים, שבהם נשים וארגונים פמיניסטיים מפעילים דינמיקות של "הנצפות צופות בצופים" (watching the watchers), עוקבים בדרכים שונות אחר התנהגותם של גברים וחושפים אותה לביקורת ציבורית. מנגנונים אלה כוללים חקיקה נגד הטרדות מיניות, מינוי ממונות על מניעת הטרדה מינית בארגונים, קמפיינים ציבוריים כמו #MeToo, וקבוצות התרעה החושפות לעין כול התנהגות פוגענית של גברים (Lyon, 2022; Tily et al., 2024).

במרחבים שבהם פועל פיקוח חברתי הפוך, הוא מגביר את הנראות של התנהגות פוגענית של גברים ומכוון להגביר את הריסון העצמי שלהם ביחס לנשים. ליון (Lyon, 2022) מציין עם זאת כי מנגנוני פיקוח חברתי הפוך אלה מוגבלים למרחבים ציבוריים ולארגונים מוסדרים, והשפעתם פוחתת ככל שמתרחקים מהם.

במרחבים מבודדים נחלש אפוא כוחם של מנגנוני פיקוח חברתי הפוך, ובעקבות זאת נחלש הריסון העצמי של גברים ומתאפשרת התחזקות של התנהגויות פוגעניות. ארגונים מוטי מגדר באופן קיצוני, המצויים במרחבים מבודדים, מפתחים כתוצאה מכך גילויים חריפים של היפר-גבריות אגרסיבית (hypermasculinity, Bradley, 2021) המוקצנים יותר מאשר בארגונים מגדריים קיצוניים רגילים. תרבות אונס, שהגדיר לראשונה הרמן (Herman, 1988), מתוארת כמערכת חברתית המנרמלת אלימות מינית באינספור פרקטיקות רווחות ומאשימה את קורבנותיה. התופעה קיימת בכל ארגון מגדרי בחברה, אולם כפי שמראה פרייזר (Fraser, 2015), בסביבות של רוב גברי מוחלט המצויות במרחבים מבודדים, התנהגויות הקצה - הטרדות מיניות ואלימות מינית - עולות באופן דרמטי הן בהיקפן והן בעוצמתן. היחלשות הפיקוח החברתי בסביבות מרוחקות מאפשרת להתנהגויות-קצה שעדיין מרוסנות יחסית במרחב הציבורי, להתקיים בחופשיות. יתרה מזאת, התנהגויות אלה הופכות לחלק מהנורמות הארגוניות המקובלות והבלתי מאתגרות.

ספרות מקצועית רבה מתארת דינמיקת הקצנה מסוג זה. קרינגטון ועמיתותיה (Carrington et al., 2012) מציינות הקצנה מגדרית אגרסיבית במכרות מרוחקים באוסטרליה, ואצל בון (Bonnes, 2024) מדווחים איומים מתמשכים ויום-יומיים באונס כלפי החיילות המועטות המשרתות בבסיסים צבאיים מבודדים (עמ' 60 ו-73). ההקצנה מודגמת גם בקנדה באתרי קידוח נפט מבודדים (Miller, 2004), במרחבי הים באסדות קידוח גז, בספינות דיג מסחריות ובספינות סוחר (Belcher et al., 2003). בהקשר המחקר הנוכחי, תחום השיט הלא-מסחרי הממושך פועל אף הוא במרחב מבודד בלב ים, ומתקיימים בו תנאים המועדים להחרפה של דפוסי הטרדה, פגיעה ואלימות מינית כלפי הנשים המשתתפות בו. המחקר הנוכחי מבקש לבחון כיצד הדינמיקה המגדרית המתוארת באה לידי ביטוי בחוויות השיטות המקצועיות, ובאילו אסטרטגיות הן משתמשות כדי להתמודד עם מצבים אלה.

דיון בשלוש דרגות ההקצנה של ארגונים מגדריים - ארגונים מוטי מגדר, ארגונים מוטי מגדר באופן קיצוני וארגונים מוטי מגדר קיצוניים מבודדים - מעלה את השאלה מה משעתק או עשוי לשנות מגדריות זו. בהמשך לאופן שבו בון (Bonnes, 2024) וקרזי-פרסלר ועמיתותיה (Karazi-Presler et al., 2018) זיהו דרכי התמודדות שונות של נשים במרחבים צבאיים מבודדים, מחקר זה מבקש לבחון אסטרטגיות התמודדות של שיטות במרחבים של שיט לא-מסחרי ממושך בלב ים. המסגרת התאורטית לניתוח אסטרטגיות ההתמודדות נשענת על שלוש המשגות מרכזיות. ווסט וזימרמן (West & Zimmerman, 1987) טבעו את המושג *doing gender* כדאי להראות שמגדריות בארגון אינה תכונה ביולוגית או תפקיד חברתי טבעי וקבוע, אלא תוצר של פרקטיקות יום-יומיות המייצרות למגדריות המסורתית נראות גבוהה ומשעתקות אותה. פרקטיקות אלו כוללות למשל אימוץ אופני דיבור, תנועות גוף או לבוש המבליטים ומאששים את המגדריות המסורתית. תובנה זו הובילה למחקר של פרקטיקות *gendering* (Martin, 2003) - האופן שבו אימוץ צעצועים, שפה ומרחבים ממוגדרים מקנה למגדריות נראות "טבעית" ו"קבועה". נשים עשויות לאמץ פרקטיקות אלו בין שמתוך הזדהות עם ההבניה החברתית הנשית המסורתית, ובין שכאסטרטגיה להשתלבות מופחתת חיכוכים בעולם גברי.

באטלר (Butler, 1990) הציעה את המושג undoing gender לתיאור פעולות המערערות על מבנים מגדריים בסביבות ארגוניות. ניתן להבחין בשתי אסטרטגיות מרכזיות: האחת, "הפחתת מגדר" degendering, המזוהה עם הפמיניזם הליברלי ומכוונת להסרת סימוני מגדר במרחבים הנתפסים כניטרליים (למשל, באמצעות שפה ניטרלית ומדים אחידים); השנייה, "שיקום מגדר" regendering, המזוהה עם הפמיניזם הרדיקלי ומטפחת דמות נשית השונה מהותית מהדימוי המסורתי - דמות המפתחת תכונות אופי ודפוסי פעולה אוטונומיים, אינה כפופה למבט הגברי המפקח ומוכנה לחרוג מהנורמות החברתיות ההגמוניות.

כפי שמדגישה דויטש (Deutsch, 2007), במרחבים עם רוב גברי מסורתי נשים נדרשות תדיר להכריע כיצד להתמודד עם הציפיות המגדריות. המרחב הימי הוא דוגמה מובהקת לארגון מוטה מגדר קיצוני המתקיים בחלקו בבידוד פיזי - תנאים המאפשרים הקצנה של מגדריות מפלה. במרחב זה נשים הן מיעוט המיוצג רק סמלית ונדרשות לנווט במכשולים מבניים ותרבותיים מורכבים. הסירה היא זירה ייחודית לבחינת התמודדויות אלו: מרחבה המצומצם והאינטימי לצד השהות הממושכת בו מייצרים מעבדה טבעית לבחינת פרקטיקות מגדריות. בעוד שכוחות המגדור חזקים במיוחד, וחלוקת תפקידים מסורתית עשויה להיות משועתקת, אוכלוסיית המחקר הן נשים בעלות כישורים מקצועיים גבוהים במיוחד ואופי חזק. הן עשויות אולי לעורר תהליכי undoing gender מגוונים, תוך אתגור והמרה של תפיסות מגדריות מסורתיות. כלל האפשרויות ראויות למחקר ולבירור.

אנו מאמצות את גישתה של בירל (Birrell, 2000), שלפיה תאוריה פמיניסטית אינה מכוונת רק לשפר את הבנת המגדריות בחברה ובספורט, אלא מהווה חלק מפרויקט של שינוי חברתי:

Feminist theory is an openly political or critical practice committed not just to analyzing gender in sport but to changing those dynamics. As the grounding of a plan of action for social action or praxis, feminist theory has clear implications for social change in sport. (p. 62)²

כוונתנו איננה אם כן רק להבין את הדינמיקות המגדריות המתרחשות בסירות בלב ים, אלא גם לתרום לשיפור מצבן של שייטות בענף זה ולהגברת השתתפותן בו מעמדה של שוויון ואוטונומיה.

מטרת המחקר

המחקר התפתח מחוויותיה של הכותבת הראשונה, שייטת מקצועית עם משיכה עמוקה לים, אשר יצאה למסע שיט לא-מסחרי ממושך סובב עולם במשך כשנתיים. במהלך מסעה התחדדה בה ההכרה כי היא חווה את כל רמות ההקצנה המגדרית שתוארו לעיל: היא נמצאת לבדה בעולם של גברים, בארגון מוטה מגדר באופן קיצוני, המתקיים הרחק ממבטה המרסן של החברה ומוקפת באלים מבנית ופיזית. שיחותיה עם שייטות מועטות שפגשה לאורך הדרך העלו כי חוויותיה

² בתרגום חופשי: תאוריה פמיניסטית היא פרקטיקה פוליטית או ביקורתית גלויה, המחויבת לא רק לניתוח מגדר בספורט, אלא לשינוי דינמיקה זו. כבסיס לתוכנית פעולה לפעולה חברתית או פרקסיס, לתאוריה הפמיניסטית יש השלכות ברורות על שינוי חברתי בספורט.

משקפות תופעה רחבה יותר. על רקע זה היא ביקשה לחקור אמפירית נשים נוספות, תוך התמקדות באותן מעטות אשר כמוה הצליחו לחדור כשיטות מקצועיות אל מעוז שבו רוב גברי מוחלט – אל שיט לא-מסחרי ממושך, ותפיסתן כפוטנציאל לשינוי המגדריות של התחום בעתיד.

חווייתן של שייטות מקצועיות מתרחשת הרחק מהעין הציבורית, בלב ים, ובשל מספרן הזעום בענף, כפי שהראינו לעיל, טרם זכתה למחקר שיטתי. המחקר הנוכחי מבקש להשמיע את קולן המושקע של שייטות אלה ולבחון את תובנותיהן על המרחב הימי. מטרה נוספת היא לשקול כיצד תובנות אלה עשויות לתרום להבנת תהליכים המתרחשים במעוזים אחרים של רוב גברי המרוחקים ממקומות יישוב. לבסוף, המחקר מבקש לחשוף את אסטרטגיות ההתמודדות של השיטות – חלקן עלולות להנציח את מגדריות הענף, אך אחרות עשויות לסייע להשתלבות בו מעמדה של שוויון של ועוצמה.

השיטה

כלי המחקר והמשתתפות

המחקר מבקש לחשוף את הפנומנולוגיה של נשים שהשתלבו בענף השיט הלא-מסחרי הממושך בלב ים כשיטות מקצועיות. הוא משלב מתודולוגיה איכותנית עם רפלקציה אוטו-אתנוגרפית ומתבסס על שני מקורות מידע עיקריים:

א. ראיונות עומק מובנים למחצה עם שבע שייטות מקצועיות ישראליות ושייטת בין-לאומית אחת. המחקר השתמש בשיטת 'כדור השלג' (Handcock & Gile, 2016) לאיתור המשתתפות בשל אופייה הייחודי של אוכלוסיית המחקר: היותן מיעוט קיצוני, פיזורן הגיאוגרפי (בארץ, בעולם ובימים) והעדר קשרים מוסדיים ביניהן. עם כל משתתפת נערכו שני ראיונות בין השנים 2017-2019. בראיון הראשון התבקשו המשתתפות לספר בפתחות על חוויותיהן לפני המסע, במהלכו ואחריו. בראיון השני, בעקבות הקידוד הראשוני, הן התבקשו לעבות את דבריהן בדוגמאות עשירות. הראיונות התקיימו בעברית (למעט ראיון אחד שהתקיים באנגלית), הוקלטו, תומללו וקודדו.

ב. יומני שדה אתנוגרפיים של החוקרת הראשונה, המתעדים את חוויותיה כשייטת מקצועית לאורך עשור. היומנים כוללים תיעוד שיטתי של אינטראקציות, אירועים משמעותיים והתנסויות בשטח, ומספקים פרספקטיבה ייחודית של חוקרת-משתתפת. שילוב זה של תיעוד מחקרי וניסיון אישי מאפשר הבנה מעמיקה של הדינמיקות בשדה המחקר.

המשתתפות במחקר הן שייטות מקצועיות בטווח גילים של 29–60 שנה, בעלות ניסיון מצטבר של 5–30 שנות שיט. רובן בעלות רישיון סקיפר בין-לאומי והסמכות נוספות בתחום הימי. הן מקיימות אורח חיים המשלב תקופות ממושכות בים עם חיים על היבשה. חוויית ההפלגה הממושכת (שנה ויותר) היא נקודת מפנה משמעותית בחייהן של כל המשתתפות. לאחריה הן ממשיכות בדפוס של הפלגות קצרות יותר הנמשכות בין שבועיים לשלושה חודשים, עם צוות של 2–6 אנשים על הספינה. תדירות ההפלגות משתנה בין המשתתפות – חלקן מפליגות מספר פעמים בשנה ואחרות לעיתים רחוקות יותר – אחת לכמה שנים.

המשתתפות מייצגות מגוון רחב של רקעים מקצועיים ואישיים. חלקן משלבות קריירה בתחום הימי (הדרכה, ניהול מרכזים ימיים, הובלת יאכטות) עם עיסוקים נוספים. אחרות מקיימות קריירה עצמאית או אקדמית המאפשרת להן גמישות בניהול הזמן. רובן בעלות השכלה אקדמית, וחלקן אף ממשיכות בלימודים מתקדמים. לכולן מעמד כלכלי המאפשר להשתתף באחזקת ספינה קטנה ולהתפנות מהעבודה לפרקי זמן שונים.

היקף המחקר ומגבלותיו

היקף אוכלוסיית המחקר נקבע בראש ובראשונה בשל המיעוט היחסי של נשים המשתלבות בתחום כשיטות מקצועיות. יש הגורסים כי מספר מרואיינים קטן הוא אידיאלי במחקר פנומנולוגי (Creswell, 2013; Morse, 1994; Sandelowski, 1995), שכן הוא מאפשר העמקה משמעותית בחשיפת חוויות המשתתפות. בעוד שיטות מחקר פוזיטיביסטיות הבוחנות אוכלוסיות גדולות נאלצות להגביל את המחקר לבדיקת משתנים מוגדרים מראש, שיטות מחקר איכותניות הבוחנות מספר מרואיינים קטן פורצות גדר זו. הן מאפשרות המשך של תהליך הקידוד עד הגעה לרוויה (Marshall & Rossman, 2014; Strauss & Corbin, 1990), ובכך מסוגלות לקודד חוויה רבת דקויות שאינה ניתנת מראש להשערה אפריורית (שלסקי ואלפרט, 2007, עמ' 33, 41; שקדי, 2003, עמ' 29, 41–44, 63; Allport, 1955).

המתודולוגיה שנבחרה מתאימה במיוחד למחקר של קבוצות שטרם נחקרו בעבר ועל כן אין לגביהן השערות מפותחות, ומאפשרת על כן פיתוח "תאוריות מעוגנות שדה" (Glaser & Strauss, 1967) המבוססות על חוויותיהן. גישה זו רלוונטית במיוחד עבור חקר של קבוצות מושתקות (שלסקי ואלפרט, 2007, עמ' 29; Kincheloe & McLaren, 2002). עבורנו תשמש מתודולוגיה זו לחשיפת חוויותיהן של נשים בהקשר שלא נחקר בעבר בלב ים ואף מושתק על ידי הרוב הגברי הנתון בו, הן כדי לחשוף רכיבים סמויים במרחב הימי והן כדי להבין דינמיקות מגדריות במרחבים מבודדים עם רוב גברי מוחלט.

ניתוח נתונים

הנתונים קודדו בשלושה שלבים (Marshall & Rossman, 2014; Baptiste, 2001): (א) קידוד ראשוני – ייצור תמות הכולל תיוג פיסות מידע, קיבוץ ועיבוי בראיות; (ב) קידוד שני – ארגון של התמות לכדי מבנה; (ג) קידוד שלישי – ארגון התמות לכדי תמותעל. בכל שלב התקיים תהליך של מעבר ממנוחיות emic ל-etic (Baptiste, 2001), ביקורת הדדית בין שני החוקרים וספירליות של חזרה מתמדת בין שלבי הקידוד עד "רוויה" (Marshall & Rossman, 2014; Strauss & Corbin, 1990). הקידוד הוביל לזיהוי של חוויית מלכוד בקרב המרואיינות: ככל שהן מרחיקות ללב ים למימוש חלומן, כך גוברת תרבות מגדרית מגבילה ופוגענית. המרואיינות מדווחות כי האתגר המרכזי בים הוא תרבות השייטים הסוגרת עליהן. הן מדווחות על מגוון אסטרטגיות התמודדות שלהן עם מציאות מגדרית זו, ומתוסכלות מהקושי לחולל שינוי מהותי בדפוסים המגדריים הרווחים בקרב עמיתיהם להפלגות.

ממצאים

מניתוח הראיונות עם השייטות עלו ארבעה מרכיבים מרכזיים בחווייתן: ראשית, משיכה עמוקה לאורח החיים הימי הלא-מסחרי והממושך; שנית, תחושה כי המגדריות מתעצמת או מתמתנת בהתאם למידת ריחוקן מהיבשה; שלישית, תחושת מלכוד הנובעת מכך שהמרחק מהיבשה, הנחוץ למימוש אורח החיים הימי, הוא גם זה המגביר את פגיעותן המגדרית; רביעית, מגוון אסטרטגיות התמודדות: החל בהימנעות מהפלגות וקבלת תפקידי שירות נמוכים, דרך מאבק אקטיבי על מעמדן המקצועי ופיתוח אסטרטגיות הישרדות בלב ים ועד ליצירת מרחבים אוטונומיים נשיים.

נקודת המוצא: דחייה מהיבשה ומשיכה ללב ים

נקודת המוצא שהמראיינות מתארות היא רצוןן להשתחרר מכבלי היבשה ולממש את משיכתן לחיי הים. ההתרחקות מהיבשה נחוות כהזדמנות להגשמה עצמית של חלום חיים. אילנה (34, 20 שנים בשיט) מבטאת זאת כך: "אני פשוט עצמי כשאני בים [...] הכי מאושרת, הכי רגועה, הכי טוב". ישנו רגע בחייהן שבו המאזניים בין שיקולים שונים של החיים פשוט מוטים לכיוון היציאה לים - ומתקבלת החלטה. חנה (57, 5 שנים בשיט) מעידה: "אאוט אוף דה בלו, אבל בחיי אאוט אוף דה בלו, ככה קמתי בבוקר ואמרתי 'אני רוצה'".

שיא החוויה מתרחש במעבר בין היבשה לים. לירון (36, 18 שנים בשיט) מתארת: "עד שמנתקים חבלים כל הגוף רועד מפחד. ברגע שניתקת חבלים זהו. כאילו, זה רק הכאן ועכשיו". חנה מוסיפה כי ברגע זה יש תחושת התעלות: "כשאני עומדת בסירה אני מרגישה שאני מרחפת [...] זו מין תחושת עילוי כזו שאני לא יכולה להסביר". אילנה מוסיפה גם היא: "יש מלא עוצמה של הים, של הטבע, של הרוח באוזניים, ששששש כזה [...] ליהנות מכל דבר הכי קטן שיש, מהשמש הזורחת והכוכבים".

על סף המסע: תמרורי אזהרה הנבלעים בתוך האופטימיות המקצועית והחלום הגדול

כאשר הן חולמות על מסע בים הן חוות התרגשות רבה במחשבות על המסע הימי הצפוי להן. הן מחדדות את כישורי השיט המקצועיים, מתעניינות לגבי סירות וצוותים אפשריים, מכינות ציוד, מחשבות מסלולים ועוד. זו תקופה של התרגשות, אופטימיות ותחושת כשירות. בתוך עוצמת האנרגיות הגוברת מבצבים לפני השייטות סימני אזהרה המרמזים על קשיים עם אופי מגדרי הצפויים להן בגין היותן נשים. ראשית, הן מזהות את מיעוטן הקיצוני במרחב גברי. כפי שמציינת יונת, שייטת ותיקה (60, 40 שנים בשיט): "אני לא רואה נשים שייטות כמעט בכלל, לא בקורסים, לא במפגשים, לא בכנסים וגם לא בים". רונית, שייטת ותיקה (60, 40 שנים בשיט), מספרת אף היא: "רוב האנשים בים הם גברים ולא נשים". נוכחותן הדלה יוצרת פרדוקס: הן חשות או בלתי נראות או לחלופין בולטות מדי.

שנית, כבר בשלב התכנון הן נתקלות במיקרו התנגדויות ברמות שונות הן מהמעגל המשפחתי, ממעגל החברים ומהסביבה המקצועית. במישור המשפחתי ההתנגדות מתבטאת בחשש לשלומן. אילנה מדווחת על תגובת אימה: "מה, את לא מכירה, הם ייקחו אותך להיות השפחה שלהם". חנה: "במשפחה חשבו שאני משוגעת, שזה לא אחראי". לירון: "במשפחה ובחברה היה בערך הכול חוץ מפירגון -

'זה מסוכן, זה משעמם, מה את עושה שם?'...". מורן (31, 20 שנים בשיט) מספרת, שבעת הרצאה שנתנה בנושא מסע השיט שערכה, הגיב אחד הגברים בקהל: "איפה ההורים של הבחורה הזאת? ככה מרשים לבחורה לבד להסתובב ככה?". יונת שהיא שייטת ותיקה מדווחת שכאשר היא מראה לחברים תמונות של הפלגותיה השונות, תגובה די נפוצה היא שהיא בוודאי נתקלת בהתנהגות מינית מופקרת: "חלק מהאנשים הקרובים אליי שאלו אותי שאלות כשהם ראו את התמונה שלי עם צוות של עשרה גברים [...] אוקיי אז אני מפליגה עם עשרה גברים, בסדר? מה אתם חושבים שאני עושה? שאני מזדיינת שם עם כולם?".

במישור המקצועי ההתנגדות לובשת צורה של זלזול מקצועי. חנה מתארת את תגובת עמיתיה כשרכשה סירה: 'הם אמרו 'חבל [שהיא קנתה סירה]', אמרו 'היא לא יודעת כלום, איך היא קונה סירה?' 'מה את אהבלה? את לא יודעת מה עשית ולמה קנית'. חנה מתארת כיצד גברים מסתובבים ליד הסירה שלה בנמל ומעירים הערות מתנשאות על אי-הבנתה בניהול הסירה, בעלויות הכרוכות, בבעיות הצפויות לה בנמלים השונים ולבסוף מציעים את הערכתם שהסירה בסופו של דבר לא תפליג בכלל.

שלישית, השייטות נחשפות לאווירה הרוויה במיוחד בגסויות וברמיזות מיניות. יונת מתארת כיצד בקבוצת אינטרנט לתיאום ההפלגות הוזהרה מראש: "הם אמרו לי מראש [...] שיש פה בדיחות סקסיסטיות וזה חלק מהה...". אווירה זו מלווה בהטרדות פיזיות. רונית מספרת שמרגע שעלתה לספינה העוגנת בנמל חשב הסקיפר: "שזה [הטרדות מיניות] צריך לבוא חלק מהפאקינג דיל". אומרת קייט (31, 20 שנים בשיט): "התבגרתי סביב מועדוני יאכטות, והפעם הראשונה שגבר זקן ומטריד נגע בתחת שלי הייתה כשהייתי בת 13". היא מוסיפה:

פעם שכרו אותי לעבוד על סירה בים התיכון. הרגשתי כאילו אני בדייט מהרגע הראשון שדרכתי על הסירה [...] דבר ראשון שהוא אומר לי זה "את יותר יפה מהתמונה שלך". זה היה צריך אולי להיות דגל אדום. הוא הראה לי את הסירה והתחיל לנגן לי על גיטרה, להוריד חולצה, כל מיני דברים כאלה. [הוא] ראה שאני לא מוכנה לשבת קרוב מדי אליו, שאני נרתעת כשהוא בא להזיז לי את השיער מהאוזן, מישהו שפגשתי לפני עשרים דקות. [...] 'בן אדם, מה אתה מתקרב אליי בכללי?' [צוחקת].

בעודן על היבשה או על גבי הסירה בנמל הבית תמרורי האזהרה הללו נבלעים בתוך תקופה של אופטימיות, התרגשות רבה ותחושת מקצועיות. תמרורים אלה הם חלק מאתגר רחב יותר אשר שייטות בעלות אופי חזק ומקצועיות מרובה נדרשות להתגבר עליו כדי לממש את משיכתן העזה לים. יש להתגבר על מבוכ ההתנגדויות ולהמשיך הלאה - לסירות ולהפלגות.

הגברת יחסי הכוח המגדריים בהדרגה תוך כדי הפלגה: מאמונות תפלות להדרה מקצועית

עם תחילת ההפלגה מתחדד האתגר המרכזי: האינטראקציה עם חברה גברית אנטי-סוציאלית במרחב מצומצם. כפי שמסבירה אילנה: "הים הוא מדהים, אין קושי בים בכלל [...] הבעיה עם האנשים, הבעיה עם הסביבה [החברתית]". רונית מחדדת את האילוף: "המרחב המצומצם מחייב אותך להסתדר עם אנשים שלא את

בחרת אותם [...] זה תא קטן וכל הקשיים שיש לך בחיים וגם כל הכיף שיש לך בחיים מתרכזים למקום מאוד מאוד קטן".

זהו קושי חברתי ייחודי. הן נמצאות עם צוות גברי אנטי-סוציאלי. האנטי-סוציאליות אינה מקרית בקרב יורדי ים. אלמוג (29, 7 שנים בשיט) מעלה שאלה נוקבת: "תכלס זה חלום של הרבה אנשים לשוט בקאריביים על סירה, למה אין איתם חברים או משפחה? למה הם מחפשים זרים שיבואו?" התשובה שהיא מציעה נעוצה בכך שרבים מהשייטים הם אנשים שאינם מסתדרים עם אחרים ועל כן נאלצים לחפש באופן תדיר אנשי צוות זרים.

במרחב גברי אנטי-סוציאלי זה מתגלה תרבות סקסיסטית בלפחות שלושה רבדים הולכים ומעמיקים. ברובד הראשון גברים מביעים בגלוי אי-נוחות מכך שהצטרפות אישה לצוות מחייבת שינויים בשגרת היום-יום על הסירה - הקצאת חדר נפרד, התחשבות מיוחדת בשימוש במקלחות ובשירותים ושינוי בהרגלי ההתנהלות החופשית שלהם במרחב המשותף. הם מדגישים את היות השינויים האלה הפרעה לשגרת החיים על הסירה.

ברובד השני יש אינספור אמונות תפלות המכוונות להגבלת נוכחותן של נשים. העולם הימי רווי באמונות תפלות כלליות - איסור על שריקה בים (אילנה, חנה ורונית), איסור על יציאה להפלגה ביום שישי, על העלאת בנות על סירה (מורן, תצפית גראנד קנרייה, נובמבר 2013), או לבישת בגדים ירוקים (מורן, תצפית פאל, האיים האזוריים, מאי 2014). אך מסתבר שחלק ניכר מאמונות אלו ממוקד בנשים. אילנה מציינת: "ברור [...] אסור לאישה להפליג", ומורן מביאה אמירה רווחת: "נשים על הסיפון מבעיסות את הים, אישה ערומה מרגיעה את הים" (תצפית פאל, האיים האזוריים, מאי 2014). האמונות התפלות מציגות את נוכחות הנשים בים כהיבט מיסטי "מזיק" שיש להיזהר מפניו.

ברובד השלישי יש ביטוי להדרה מקצועית שיטתית. כפי שמסבירה אילנה: "עולם השיט ונשים זה עולם 'אכזר', זה עולם של גברים, אין פה אפס [...] הכול מאוד היררכי. קודם גברים: קפטן, first mate, מכונאי ועוד תפקידים, ובסוף בסוף, נשים: stewardess, maid". אפילו כשאשה מגיעה לתפקיד בכיר, מעמדה מוקטן. אילנה מתארת: "אמרו לי 'תביאי את הקפטן', אני כזה 'אני הקפטן'". חנה מספרת: "אחד המקומיים שהיה על החוף צעק לגברים על הסירה שלי 'הי קפטן, קפטן' אז הם צועקים לו 'ליידי קפטן, ליידי קפטן'". כלומר יש קפטן בתור סטנדרט וליידי קפטן כזהות פחותה מן הסטנדרט. יונת ציינה: "ההרגשה שלי, לחלק מהגברים, זה מאיים עליהם שיש סקיפרית [...] שהם ממתנינים עד שאני עושה שגיאה".

החרפת המגדריות בלב ים: מהטרדות לחץ מיני מתמשך

ככל שהסירה מתרחקת מהיבשה, התרבות המגדרית מקבלת צורות יותר חריפות ומתפתחת בנוסף מערכת מאורגנת של לחץ מיני מתמשך. הריחוק מהמנגנונים החברתיים המרסנים, יחד עם המרחב המצומצם והאינטימי של הסירה, יוצרים תנאים להתפתחות דפוסיים קיצוניים של הטרדות, דרישות מיניות ואף איומים באונס.

המרואיינות מדווחות כי במרחבי הים רווחות נורמות המעודדות מיניות בלתי מרוסנת. אילנה מתארת:

בשיט אין מחויבות. 'אישה בכל נמלי' הוא משפט שהוא מאוד נכון – אישה בכל ערב אפילו. נתקלתי הרבה עם חברים בענייני זוגיות. אין תרבות של זוגיות בשיט [...] אין נאמנות... אתה מרשה לעצמך דברים אחרים, להיות עם מישהי ולמוחרת מישהי אחרת.

השיטות מדווחות על לחץ מתמיד לקיים יחסי מין כחלק מ'עסקת החבילה' של ההצטרפות לסירה. אלמוג מתארת: "יש הרבה בנות שמגיעות ולא אכפת להן כאילו... לישון עם הקפטן במיטה... סיטואציה כזאת היא האימה שלי, שככה יקטינו אותי ויגידו לי 'את גם ככה לא מבינה, בואי תארחי לי חברה במיטה'". ככל שהספינה מרחיקה, הדרישה לקיום יחסי מין גוברת ועוברת לעיתים לפסים מאיימים. קייט מספרת על איום מפורש באונס: "בזמן שהפלגנו ליד מקסיקו, הבעלים של הסירה אמר לי שהוא יכופף אותי מעבר למעקה ויעשה בי כרצונו. אז את פועלת ואז את מתעלמת מזה אחר כך כי מה עוד את יכולה לעשות?". מורן מתעדת אירוע דומה: "הבוקר הוא [הקפטן והבעלים של הסירה] עבר כל גבול. הוא נכנס לחדר שלי כשישנתי, תפס את הבוהן ברגל שלי ואמר לי לסגור את העיניים. הוא עמד שם ערום" (תצפית סנט הלנה, מרץ 2014).

חויית המלכוד: בין מימוש חלום להגברת פגיעות

התהליך המתואר לעיל – שבו ככל שהסירה מתרחקת מהיבשה כך מחריפה המגדריות – יוצר בקרב השיטות חוויה מרכזית של מלכוד. מחד גיסא, ההתרחקות מהיבשה הכרחית למימוש חלומן ולתחושת החופש שתוארה בתחילת הדרך. כפי שמתארת אילנה: "יש מלא עוצמה של הים, של הטבע, של הרוח באוזניים [...] ליהנות מכל דבר הכי קטן שיש, מהשמש הזורחת והכוכבים". מאידך גיסא, אותה התרחקות מובילה להקצנה של תרבות מגדרית מגבילה ופוגענית כלפיהן. כך נוצר פרדוקס מרכזי בחייהן: החופש הגובר לשייטים משמעו הגבלה גוברת לשיטות.

דרכי התמודדות עם המלכוד המגדרי: מחלוקת על האסטרטגיה הראויה

ניתוח הראיונות מעלה כי המרואיינות חלוקות בשאלה כיצד להתמודד עם המלכוד המגדרי שתואר לעיל. בדבריהן משתקף רצף של אסטרטגיות התמודדות: החל בהימנעות, דרך הסתגלות, צמצום נראות (נשית וחברתית) ועד למאבק והיפרדות. להלן נבחן כל אחת מאסטרטגיות אלה.

ההימנעות, בקצה האחד של הרצף, משתקפת בראש ובראשונה בהיעדרן הכמעט מוחלט של נשים מהתחום. כפי שמעידה יונת: "אני לא רואה נשים שיטות כמעט בכלל, לא בקורסים, לא במפגשים, לא בכנסים וגם לא בים". דפוס ההימנעות ניכר גם בקרב מרואיינות שלאחר הפלגה ממושכת ארוכה מעדיפות להימנע מהפלגות ממושכות נוספות בגפן. כפי שמצהירה חנה: "לא אקנה סירה בשביל להפליג לבד. אני חושבת שאצטרך בן זוג, בת זוג, זה לא חשוב מי, שיהיה איתי מישהו". קייט מדגישה את הצורך בזהירות מיוחדת: "הדבר האחרון שאת רוצה זה להיתקע באמצע האוקיינוס עם מישהו שגורם לך להרגיש לא בנוח. כי זה ישחק לך בראש במשך שנים אחר כך".

אסטרטגיה שנייה, שעוררה מחלוקת בין המרואיינות, היא הסתגלות למבנה המגדרי הקיים. קייט מתארת כיצד הסתגלה לתרבות ההטרדות המיניות במועדוני היאכטות: "אני מניחה שגדלתי במחשבה שזה נורמלי [...] זה משהו שפשוט צריך להדחיק, לא להרגיש את זה, להמשיך עם החיים שלך [...] כשעובדים עבור גברים את

צריכה להעביר חלק מהדברים כבדיחה. לצחוק על חלק מההקשרים המיניים או הפלירטוטים". אלמוג מתארת נשים אשר מוכנות לעסקת החבילה של שיט תמורת שירות ומין: "יש הרבה בנות שמגיעות [...] שגם באמת רוצות לצאת לים, רוצות לחצות מרחקים להגיע ליבשת הבאה [...] והן מוכנות לכל מיני דברים שאני לא מוכנה. כמו רק לבשל כל ההפלגה, כמו יחסים אינטימיים יותר עם בעל הסמכות". אסטרטגיה שלישית היא צמצום הנראות הנשית הנתפסת כפחות מקצועית ואימוץ מאפיינים גבריים המשדרים לסביבה יותר מקצועיות. גישה זו באה לידי ביטוי במספר אופנים. בהיבט החיצוני, קייט מתארת שינוי מכוון בהופעתה: "הייתי צריכה לשנות את האופן שבו אני מתלבשת [...] את לא יכולה להרגיש כמו אישה, להרגיש סקסית או כל דבר בסגנון כי זה יתפרש בצורה לא נכונה". היא מסבירה את הרציונל המקצועי מאחורי ההחלטה:

את עושה עבודה של גבר. זה [לבוש נשי] יכול להאט את ההתקדמות או לזרז אותה מהסיבות הלא נכונות. אני רוצה להתקדם מהסיבות הנכונות. אני מקצוענית, אני לא רוצה לקבל טובות כי מישו חושב שיש לי תחת יפה. אני רוצה להתקדם כי אני עושה עבודה טובה.

צמצום הנראות עשוי להיות קיצוני אף יותר - לא רק הפחתת הנראות הנשית, אלא צמצום הנוכחות החברתית בכלל. קייט מתארת שינוי מהותי בדפוס האינטראקציה שלה: "פעם הייתי אדם כפי, אוהב, פתוח ואכפתי ואני עדיין כזאת, אבל רק לא מחבבת בקלות יותר [...] פשוט הייתי צריכה לעצור את עצמי מלהביע חיבה". חנה מתארת הגבלה דומה של האינטראקציות החברתיות: "מהר מאוד הייתי עומדת בסירה ומדברת עם אנשים על המזח, לא הכנסתי אף אחד לסירה". אף שאסטרטגיה זו מסייעת בהגנה מפני הטרדות, היא גובה מחיר אישי כבד, כפי שמבטאת קייט: "אני צריכה לחלוטין לשים מסיכה בעולם הזה, וזה לא הוגן. למה אני צריכה להשתנות בגלל טעויות של מישהו אחר".

בקצה הנגדי של רצף ההתמודדויות יש שייטות הנוקטות עמדה אקטיבית של מאבק על מקומן המקצועי. הן מתעקשות על הכרה ביכולותיהן המקצועיות ומתנגדות להסללה לתפקידי שירות. אלמוג, למשל, מתארת התמודדות יום-יומית עם הנחות מגדריות: "כמעט לא עובר יום שאני לא מדריכה אנשים ומישו לא מציע לעזור לי עם הציד של עצמי [...] כל הזמן אנשים מרגישים צורך לומר 'את צריכה עזרה?', 'לא, אני לא צריכה עזרה, אני המדריכה!'. רונית מתארת עימות ישיר: "אמרתי 'סליחה [בכעס], אני עושה את הדברים שכולם עושים, נכון? לא תמיד רק אני צריכה לעשות קפה. אני לא מקבלת את זה". לירון מוסיפה: "זה כל הזמן מלחמה, צריך להזכיר מה היכולות שלי מעבר לניקיונות ובישולים". לירון מדגישה כיצד בלב ים היא חשה אם כן מצב של עימות ומאבק שאיננה יכולה להרפות מהם.

אסטרטגיה אקטיבית נוספת מתמקדת בהישרדות פיזית ומניעת סכנות בלב ים. המרואיינות מדגישות את חשיבות ההיערכות המוקדמת. רונית ממליצה: "אני הייתי כן ממליצה לאישה לשים את הגבולות שלה די בהתחלה". קייט מדגישה את חשיבות מציאת בן ברית: "תמצאי אדם אחד שאת מרגישה שאת יכולה לסמוך עליו". חלק מהשיטות נוקטות אמצעי הגנה ישירים. מורן מתעדת ביומנה: "מאז אתמול בבוקר אני ישנה עם הסכין שלי מתחת לכרית. אני לא חושבת להשתמש בו

אבל זה משפר לי קצת את ההרגשה לדעת שהוא שם ושאיני עושה משהו לשמור על עצמי" (תצפית סנט הלנה, מרץ 2014).

אסטרטגיה אחרונה, רדיקלית יותר, היא יצירת מרחבים נשיים אוטונומיים. יונת מתארת הקמת צוות המורכב כולו מנשים, המאפשר מרחב בטוח ונעים להפלגה. גישה זו, המכונה בספרות separatism, היפרדות, מבקשת ליצור 'בועה' של תרבות שוויונית בתוך המרחב הימי.

לסיכום, השיטות נוקטות מגוון אסטרטגיות התמודדות – החל בהימנעות, דרך הסתגלות וצמצום נראות, ועד למאבק והיפרדות. כל אחת מהאסטרטגיות גובה מחיר אישי ומקצועי, והבחירה מביניהן מושפעת ממכלול גורמים: השקפת עולמן של השיטות, המשאבים העומדים לרשותן ונסיבות משתנות.

סיכום הממצאים

הממצאים מצביעים על מורכבות רבה בחוויית השיטות המקצועיות. מחד גיסא, הן מונעות ממשיכה עזה לחיי הים ומחזיקות ביכולות מקצועיות גבוהות; מאידך גיסא, הן נתקלות בהדרה ובהקטנה מתמדת, שמתעצמות ככל שמתרחקים מהיבשה. על מנת להתמודד עם המלכוד הן מפתחות מגוון אסטרטגיות התמודדות – חלקן משמרות את מגדריות הענף וחלקן מבקשות לערער אותו.

דיון

ניתוח פנומנולוגי של ראיונות עם שמונה שיטות מקצועיות בעולם השיט הלא-מסחרי הממושך העלה ארבע תמות מרכזיות בחווייתן: משיכה עזה לענף המרחיק אותן מהיבשה ללב ים; תחושה כי מגדריות הענף מתעצמת ככל שגדל המרחק מהיבשה; חוויית מלכוד, שכן ההתרחקות הנחוצה למימושן העצמי היא גם זו המגבירה את פגיעותן; ומגוון אסטרטגיות התמודדות – החל בהימנעות והסתגלות, דרך צמצום נראות נשית ואימוץ מאפיינים 'גבריים', ועד למאבק אקטיבי על מעמדן המקצועי ויצירת מרחבים נשיים אוטונומיים.

בתחילת המאמר סקרנו ארבעה גופי ידע מפרספקטיבה פמיניסטית: ספורט ומגדר (Costa & Guthrie, 2002), מחקרי מעקב (Dubrofsky & Magnet, 2015; Acker, 1990; Gurrieri & Drenten, 2022; Tily et al., 2024), ארגונים מוטי מגדר (Butler, 1990; Sasson-Levy, 2011), ודרכי התמודדות עם יחסי כוח מגדריים (Deutsch, 2007). נבחן תחילה כיצד מסגרות תאורטיות אלו עשויות לפרש את דיווחי המרואיינות, אך גם נציג את מה שלדעתנו מהווה לקונה בפרשנות זו. כתוצאה מכך, אנו מציעות המשגה תאורטית חדשה 'ארגון עם מגדריות דינמית', העשויה להביא לידי פרשנות מלאה יותר של חוויית השיטות, ונדון בתרומתה.

נתחיל בבחינת תרומתם של מחקרי מעקב להבנת חוויית השיטות. ספרות מחקרי מעקב עשויה להאיר צדדים חברתיים רחבים במשיכה של השיטות והשייטים המועטים לענף האזוטרי של שיט לא-מסחרי ממושך. פרספקטיבה זו מאירה לדוגמה על העומס הכבד של מעקב ופיקוח ממשטר במגוון תחומים המוטל על רבים בחברה, ועל הרצון הרווח בקרב רבים להפחית בדרכים שונות את המעקב ואת השלכותיו הממשטרות. אולם בעוד שרצון זה רווח, היכולת לממשו באופן משמעותי וקיצוני נתונה רק למעטים. מתוך כלל האוכלוסייה רק יחידים נדירים הניחנים באופי חזק במיוחד, ביכולת מקצועית גבוהה להתמודד עם אתגרים וביכולת

כלכלית ופנאי, מסוגלים לחתור אקטיבית להתרחק ממשטור זה לתקופות ארוכות בפועל - ולממש זאת, בין השאר, בפנייה לשיט לא-מסחרי ממושך.

הפרספקטיבה הפמיניסטית במחקרי מעקב מצביעה על הבדלים מגדריים בדפוסי פיקוח חברתי. מחד גיסא, הספרות מדגישה כי עיקר המעקב הממשטרי בחברה פטריארכלית מופנה כלפי נשים (Gurrieri & Dubrofsky & Magnet, 2015; Drenten, 2022). ניתן על כן להבין מדוע נשים בעלות עוצמה אישיותית, יכולת מקצועית ימית גבוהה וכישורים נדירים עשויות לראות בהתרחקות מהיבשה אמצעי להתרחקות מחברה סקסיסטית. מפרספקטיבה זו ניתן אולי לפרש את דבריה של אילנה: "אני פשוט עצמי כשאני בים", כמשקפים תחושת אותנטיות הנובעת ממרחק מהחברה הפטריארכלית שעל היבשה. מאידך גיסא, הספרות מתארת התפתחות של "פיקוח חברתי הפוך" - מנגנונים שאקטיביזם פמיניסטי פיתח כדי לעקוב אחר התנהגות פוגענית של גברים כלפי נשים ולרסנה (D'ignazio & Klein, 2023; Hand, 2023; Le, 2024; Tily et al., 2024). ניתן להבין מדוע גברים בעלי אופי חזק ויכולת מקצועית ימית גבוהה, ובמיוחד המאופיינים באנטי-סוציאליות ששיעורם בקרב המשייטים מדווח כגבוה (Lusby & Anderson, 2008) וראו גם דבריה של אלמוג במחקר זה), עשויים לפנות לשיט הלא-מסחרי הממושך כדרך להתרחק "מפיקוח חברתי הפוך" זה. כך מאירים מחקרי המעקב כיצד המרחבים הימיים נתפסים הן על ידי שייטות והן על ידי שייטים כהבטחה להגברת אותנטיות דרך הפחתת פיקוח חברתי - מניע משותף להפלגה ללב ים.

מתוך ניתוח המניעים השונים של נשים וגברים לצאת לים מתבהר הפרדוקס המרכזי בחוויית השייטות. ככל שהשייטים מתרחקים ממנגנוני "פיקוח חברתי הפוך", הם משחררים רסן ומגבירים את יחסי הכוח המגדריים בתוך הסירה. ככל שהמרחק גדל וחופש הגברים האנטי-סוציאליים גובר, כך מתעצמת התנהגות מקטינה, מדירה ופוגענית כלפי השייטות עד כדי היפר-גבריות אגרסיבית (Bradley, 2021). באופן פרדוקסלי ההבטחה של חופש ממשטור, בעת התממשותה עבור השייטים, פוגעת בשייטות.

הפרדוקס שזיהינו באמצעות פרספקטיבת מחקרי המעקב מחייב אותנו לבחון כעת את חוויית השייטות באמצעות מסגרת תאורטית נוספת. כדי לתאר את חוויית השייטות בשיט הלא-מסחרי הממושך בפועל לעומת ההבטחה שקיוו לה - נתייחס למסגרת התאורטית שהציעה ששון-לוי: "ארגון מוטה מגדר באופן קיצוני" (Sasson-Levy, 2011). מסגרת זו מזהה מאפיינים בולטים בדיווחיהן של השייטות: ייצוג סמלי בלבד של נשים (Childress et al., 2024; Kanter, 1977) על סירות עם רוב גברי מוחלט, יחסים מגדריים המוצהרים ומנומקים בגלוי כחלק מליבת הענף, המובילים להקצנה מתמדת של הקטנה, הדרה ופגיעה בנשים. אלא שהמשגה זו אינה לוכדת את מלוא מורכבות החוויה המדווחת. המרואיינות מתארות למעשה מופעים מגדריים המשתייכים לכל שלוש הקטגוריות המתוארות בסקירה הספרותית באשר להעדפה מבנית לגברים בארגונים שונים: בנמל הבית הן נתקלות בהעדפה המוסווית במצג של ניטרליות (Acker, 1990); בהפלגה במרחבי הים הן חוות מגדריות מוצהרות ומוקצנות (Sasson-Levy, 2011); ובלב ים הן נתקלות בהתנהגות אגרסיבית המאפיינת ארגונים מוטי מגדר קיצוניים במרחבים מבודדים (Bonnes, 2024; Carrington et al., 2012).

חוסר ההתאמה בין המסגרת התאורטית הקיימת לבין מורכבות החוויה המדווחת מוביל אותנו להציע קטגוריה חדשה בטיפולוגיה של ארגונים מוטי מגדר. כדי לתאר את מלוא מורכבות חוויית השייכות אנו מציעות קטגוריה שטרם הוצעה בספרות: "ארגון עם מגדריות דינמית" (*dynamically gendered organization*). בניגוד לקטגוריות הקיימות המניחות עוצמה קבועה של יחסי הכוח המגדריים, בארגון מסוג זה דפוסי ההעדפה המבנית משתנים בהתאם למרחק מאזורי "פיקוח חברתי הפוך" (Tily et al., 2024). זוהי קטגוריה המתארת ארגון שבו הגברים והנשים נתונים במעבר מתמיד בין שלושת המצבים שתוארו בספרות, וזאת בהתאם למידת המרחק ממוקדים שבהם התנהגות סקסיסטית עשויה להיות חשופה לביקורת ולסנקציות חברתיות.

המשגה זו מאפשרת לזהות כיצד עוצמת המגדריות משתנה בהתאם למרחק מאזורי פיקוח חברתי. ככל שהארגון קרוב לאזורי "פיקוח חברתי הפוך", ההעדפה מבנית לגברים מוסווית במצג של ניטרליות המציבה את הנשים ב"מבוכ" המערים מכשולים ללא שקיפות" (Eagly & Carli, 2007). התרחקות מהמרחב המפוקח מחלישה את הריסון העצמי של הגברים, והארגון מתדרדר בהדרגה למצב שבו ההעדפה המגדרית מוצהרת ומוקצנת. בנקודת הריחוק המקסימלית, היחלשות הריסון נעשית כה לגיטימית עד שהארגון הופך היפר-גברי ואגרסיבי ומסכן את ביטחונן של הנשים.

מודל תאורטי זה של דינמיקת השתנות מגדרית בהתאם למרחק מפיקוח חברתי משתקף בבירור בדיווחי המרואיינות מעולם השיט הלא-מסחרי הממושך: בעודן על היבשה הן פועלות מתוך רטוריקה ליברלית של שוויון לצד תמרורי אזהרה מגדריים היוצרים מבוכ של מכשולים. בהפלגה עצמה מתפתחת הדרה גלויה ומנומקת מחלקים בסירה, מההווי הבלתי פורמלי ומתפקידים מקצועיים. ולבסוף - בלב ים מתפתחת התנהגות היפר-גברית המסכנת את גופן. המגדריות בענף נחוות אפוא כדינמית, עולה ויורדת בהתאם למרחק מנמל הבית ומהפיקוח החברתי שהוא מייצג.

לאחר שבחנו את יישום ההמשגה בענף השיט הלא-מסחרי הממושך, חשוב להדגיש כי ערכה של ההמשגה החדשה חורג מעבר לענף ספציפי זה. תרומתה המרכזית טמונה בהפניית תשומת הלב לאפשרות קיומם של מאפיינים מגדריים ייחודיים בענפים ובארגונים הנעים במרחב ומציבים את המשתתפים בהם במרחקים משתנים ממוקדי פיקוח חברתי. ניתן ליישם את המודל התאורטי בחקר דינמיקות מגדריות במגוון ענפי ספורט אתגרי: בטיפוס הרים – שבו המטפסים נעים בין מחנות בסיס מפוקחים למסלולי טיפוס מבודדים בגבהים; בצלילה ספורטיבית – שבה הצוללים נעים בין מועדוני צלילה חופיים מוסדרים לאתרי צלילה מרוחקים; ובספורט מוטורי מדברי – שבו המתחרים נעים בין מתחמי תחרויות מאורגנים למסלולים בעומק המדבר. בהקשר רחב יותר, ההמשגה עשויה להפנות תשומת לב מחקרית לשינויים ברמה המגדרית בארגונים מסוגים שונים, כגון חברות כרייה, קידוחי נפט או יחידות צבאיות, הנתונים כל העת בתנועה בין מרחבים הנתונים לפיקוח חברתי הפוך הדוק לבין כאלה שבהם הפיקוח רופף.

לצד הרחבת תחומי היישום של ההמשגה החדשה חשוב להצביע על תרומתה התאורטית הנוספת: זיהוי עומס ייחודי המוטל על נשים בארגונים דינמיים אלה.

בעוד שהספרות הקיימת מתארת את התמודדות הנשים עם היבטים קבועים של מגדריות, המושג "ארגונים עם מגדריות דינמית" שאנו מציעות מאפשר לזהות כיצד נשים המשתתפות בהם נדרשות להעריך ללא הרף את מצבן ולהתאים מחדש את אסטרטגיות ההתמודדות שלהן. אל האתגרים המקצועיים והפיזיים של השיט ולקשיים של מיעוט נשי בחברה בעלת רוב גברי מוחלט מתווסף על כן עומס נוסף: דריכות של התאמה ללא סוף ליחסי הכוח המשתנים תדיר. חוסר היציבות הזה מחייב ערנות מתמשכת ושינויים בדפוסי התנהגות, באסטרטגיות הישרדות ובמערכות יחסים - לעיתים אף במהלך הפלגה בודדת.

בעוד התרומות הקודמות התמקדו בהרחבת תחומי היישום ובזיהוי העומס הייחודי על נשים, תרומה שלישית של ההמשגה החדשה היא בהעמקת הבנתנו את דרכי ההתמודדות שהשיטות מדווחות עליהן. באטלר (Butler, 1990) מספקת לנו תשתית ראשונית להבחין בין אסטרטגיות המנציחות ומערערות מגדר. על בסיס התאוריה שלה ניתן להבחין בראיונות בדיווחים של שני סוגים רחבים של אסטרטגיות התמודדות. מצד אחד, דיווחים על אסטרטגיות ששיטות נוקטות, המנציחות בפועל את מגדריות הענף, כגון דפוסים של הסתגלות והימנעות: נשים רבות נמנעות מראש משיט, חלק מהשיטות נמנעות מהפלגות ארוכות, אחרות מצמצמות את נראותן בדרכים שונות, חלק מאמצות מאפיינים גבריים כדי להיטמע ברוב הגברי המוחלט, חלק מוכנות לקבל על עצמן תפקידי שירות נמוכים על הסירה למרות הכשרתן כשיטות מקצועיות, אחרות מפתחות יחסים אינטימיים אופורטוניסטיים, ויש המפתחות טכניקות הישרדות סמויות על מנת למנוע מראש פגיעה מינית בהן.

מצד שני, דרך הפרספקטיבה של באטלר ניתן להבחין בראיונות בדיווחים על אסטרטגיות המערערות את המשך המגדריות של הענף, ובכללן מאבק בלתי פוסק על מעמדן המקצועי, ניסיונות ליצור במרחבי הים מרחבים נשיים אוטונומיים וטכניקות הישרדות גלויות המיועדות למניעת פגיעה מינית.

התאוריה של באטלר מסייעת אם כן לזהות את ההבדל בין אסטרטגיות של השיטות המנציחות או המערערות את מגדריות הענף. הבחנה זו מאפשרת לפרש את ההבדלים בין השיטות על בסיס האסטרטגיות שכל אחת מהן בוחרת לאמץ בהתאם למאפייני אישיותה ולשיקול דעתה. חשוב להדגיש כי בעוד תאוריה זו עלולה להיתפס כמבססת את בחירת האסטרטגיות בעיקר על מאפייני האישיות של השיטות, המשגת הארגון עם המגדריות הדינמית שאנו מציעות מעניקה ממד פרשני נוסף. ממד זה מבהיר כי הבחירה של שיטות באסטרטגיות התמודדות עם מגדריות הענף אינה תלויה רק במאפייני האישיות של השיטות, אלא מושפעת מהותית מההשתנות המתמדת של ההקשרים המגדריים בארגון הנע במרחב. היות שרמה זו כרוכה במרחק היורד והעולה מפיקוח חברתי הפוך, ניתן לשער קשר בין אסטרטגיות התמודדות למרחק מן היבשה. ככל ששיטת סמוכה ליבשה, היא מגובה בתמיכה מצד "פיקוח חברתי הפוך" רב יותר ויכולה להיאבק על מקומה בענף הגברי ביתר קלות. קל לה יותר לנקוט אסטרטגיות מערערות מגדר, כגון הסמכה להיות סקיפרית, קניית סירה, איסוף צוות, הובלת סירה וכיוצא בזאת. התנועה המתמדת במרחב מייצרת תנאים שונים להתמודדות - תנאים המשתנים לא רק בין שיטות שונות, אלא גם עבור אותה שיטת בנקודות שונות במסעה.

ככל שהסירה מתרחקת מ"פיקוח חברתי הפוך" ללב ים וחברת הרוב הגברי סביבה מקצינה, השייטת נאלצת להתמודד עם שטף גובר של הקטנות, הדרות ופגיעות. מחיר ההתמודדות המערערת מגדר הולך וגובר בדמות חיכוכים ועימותים המערימים קשיים על ההפלגה. אל מול שטף ההתנגדויות המגדריות עשויה שייטת לשלם מחיר הולך וגובר בכעס ובעימותים מתמשכים. במצב זה, 'חוכמת הרחוב' המעשית בלב ים עשויה להתבטא בחיפוש פתרונות מיידיים להפחתת חיכוך ולהמשך הפלגה חלקה. המחלוקת על אסטרטגיות התמודדות עם המגדריות של הענף משקפת לפי פרספקטיבה זו לא רק הבדלים אישיותיים בין השייטות, אלא גם את ההקשרים המשתנים שבהם הן נמצאות. כך ההמשגה החדשה מאפשרת להסביר אסטרטגיות ההתמודדות מערערות מגדר בקרבת היבשה ומנציחות מגדר בריחוק ממנה.

לאחר שזיהינו כיצד המשגת הארגון עם המגדריות הדינמית מאפשרת הבנה מעמיקה יותר של אסטרטגיות ההתמודדות השונות, ניתן לזהות תרומה רביעית של המשגה זו: שינוי תפיסתנו באשר לאופי המאבק לשינוי מגדרי. התפיסה המקובלת רואה במאבק המגדרי התנגשות מתמדת בין כוחות מנציחים ומערערים, המחייבת את הנשים, בכל מצב, לבחור בין עימות או כניעה. לעומת זאת, המשגת המגדריות הדינמית מציעה ראייה מורכבת יותר של שינוי חברתי. ראייה זו מזהה כי עוצמת המגדריות משתנה במרחב, ועל כן מאפשרת לנשים לנהל מאבק מושכל: להשקיע משאבים בזירות שבהן הסיכוי לשינוי גבוה יותר, ולפתח אסטרטגיות הישרדות בזירות שבהן המחיר של עימות גבוה מדי עבורן. גישה זו מזהה שני כיווני פעולה הקשורים לדינמיות המגדרית במרחב.

כיוון הפעולה הראשון הוא מציאת דרכים "להאריך" את מוטת המעקב ההפוך על גברים אל תוך המרחבים המבודדים. בכך המאמר מבקש לעודד דיון כיצד ניתן לאזן בין השאיפה הבסיסית של אורח החיים להתנתקות, שאיפה שהיא בליבת המשיכה לתחום הן אצל השייטים והן אצל השייטות, לבין הצורך לקדם על פני הסירה בכל אופן תחושה של מעקב ממשטר. זאת למשל דרך אמצעים טכנולוגיים כגון בלוגים, תקשורת אינטרנטית שוטפת עם מרכזים חברתיים, מצלמות או מיסוד של דיווחים במועדונים ובאתרים הנמצאים על היבשה. דרכים אלה עשויות לשמש 'עיניים חברתיות' לטובת נשים גם במרחקים גדולים מהיבשה. הדיון נחוץ היות שהוא פועל בניגוד למהות של ניתוק מחברה מאורגנת שהשייטות עצמן מבקשות, ועל כן יש למצוא דרך מורכבת לקיים אותו על מנת לאזן את המגדריות המוקצנת במופעים של הארגון בלב ים.

כיוון הפעולה השני נובע מההבנה שמאבק מגדרי אינו חייב להתנהל בכל זירה באותה עוצמה. בענף השיט הלא-מסחרי הממושך, למשל, מאבק זה קשה במיוחד וגובה מחירים כבדים כאשר הוא מנוהל על ידי שייטת בודדת בסירה עם רוב גברי מוחלט בלב ים. ההמשגה של מגדריות דינמית מצביעה על הערך האסטרטגי של ניצול המרחב 'הארגוני' הקרוב יותר למרכזי הפיקוח החברתי ההפוך, שהוא סובלני ומכיל יותר כלפי צורכי נשים, כולל יותר נשים העשויות לתמוך זו בזו ומגובה בתקנונים ובנורמות ליברליות מוצהרים. השינוי המגדרי בענף השיט הלא-מסחרי הממושך עשוי, אם כן, להתחולל דווקא על היבשה. סצנת המועדונים הימיים, המכנסת את השייטים והשייטות לקהילה מודעת, יכולה לשמש קרקע פורייה להבלטת המגדריות של הענף ולקידום חינוך המשתתפים לשינוי תרבותי מקיף. שימוש מודע ומכוון

במרחב זה, הקרוב למוקדי הפיקוח החברתי ההפוך, עשוי להוביל לשינויים שיופנמו גם בלב ים.

בטרם נסכם את הדיון בתרומות ההמשגה החדשה חשוב להבהיר כי הצעתנו לפעולה אסטרטגית בזירות השונות אינה קוראת לוותר על מאבק בלב ים, אלא מציעה הבנה מורכבת יותר של אסטרטגיות שינוי המתחשבות בעוצמה המשתנה של מגדריות במרחקים השונים מפיקוח חברתי הפוך. עם זאת, הראיונות הצביעו גם על שייטות בעלות נחישות ויכולת עמידה בלחצים ההולכים וגוברים, המוסיפות להיאבק על מקומן השווה גם בלב ים חרף המחיר האישי הכבד במרחב כה מבודד מפיקוח חברתי הפוך. מאבקן מעורר השראה ומהווה מודל חשוב לשינוי. יתרה מזאת, כפי שעולה מדבריה של יונת, קיימת גם אפשרות להפלגה בסירות עם רוב נשי או על טהרת נשים, המייצרות מרחב ימי חלופי המערער על ההגמוניה הגברית בלב ים. אפשרויות אלו של מאבק עיקש ויצירת מרחבים אוטונומיים מדגימות כי גם בלב ים ניתן לקיים התנגדות משמעותית למגדריות המוקצנת.

סיכום

מחקר זה בחן את ענף השיט הלא-מסחרי הממושך - אורח חיים אזוטרי הפונה למעטים המבקשים התנתקות ממושכת מהחברה. היות שהתחום מאופיין ברוב גברי מוחלט ביקשנו לבחון אותו מזווית מגדרית. המחקר נקט מתודולוגיה פנומנולוגית כדי לחשוף את קולן של שמונה שייטות שבחרו להצטרף למעוז גברי זה. ניתוח הראיונות חשף ארבע תמות מרכזיות: משיכה עזה להתרחקות מהיבשה, הקצנה של המגדריות ככל שהמרחק מהחוף גדל, חוויית מלכוד הכרוכה בהתרחקות ומגוון אסטרטגיות התמודדות עם חוויית מלכוד זו.

המשגות מרכזיות בספרות התאורטית, החל מספורט ומגדר ומחקרי מעקב, דרך ספרות המנתחת ארגונים מוטי מגדר ועד לתאוריות הבוחנות דרכי התמודדות עם יחסי כוח מגדריים – מסייעות לפרש מרכיבים שונים בחווייתן הלא פשוטה של השייטות. אולם הספרות הקיימת אינה מתייחסת לתופעה מרכזית העולה מדיווחי השייטות: שינויים ברמת המגדריות בהתאם למרחק מהיבשה. המרואיינות מדווחות ביבשה על מאפיינים של הסוואת ההעדפה המובנית לגברים, בעת ההתרחקות מהיבשה על מאפיינים של העדפה מוצהרת וקיצונית, ובלב ים על מאפיינים של היפר אגרסיביות. תופעה זו של עלייה וירידה במגדריות בהתאם למרחק מהיבשה הביאה אותנו להציע להרחיב את הטיפולוגיה הקיימת של ארגונים מוטי מגדר בקטגוריה חדשה: 'ארגון עם מגדריות דינמית'. קטגוריה זו מצביעה על תופעה שטרם זוהתה בספרות: ארגונים מגדריים הנעים במרחב, אשר המרחק המשתנה ממרכזי 'פיקוח חברתי הפוך' מביא לעלייה ולירידה במגדריות המתקיימת בהם. השפעת המרחק על דפוסי הארגון היא מכרעת. בניגוד לקטגוריות הקיימות המניחות עוצמה קבועה של יחסי כוח מגדריים אופייניים, קטגוריה זו מתארת ארגונים שבהם המגדריות משתנה דינמית.

ההמשגה החדשה תורמת ארבע תובנות: זיהוי קטגוריה ארגונית חדשה הנעה במרחב; חשיפת העומס הייחודי על נשים הנדרשות להתאים ללא הרף אסטרטגיות

התמודדות; הבנה חדשה של בחירת אסטרטגיות התמודדות; והבנה עמוקה יותר של דרכי המאבק המגדרי כמורכב ותלוי הקשר דינמי.

לצד אסטרטגיות מאבק מגדרי כגון הארכת הפיקוח החברתי למרחבים מבודדים בלב ים ויצירת מרחבים נשיים אוטונומיים, ההמשגה מציעה גם כי המאבק צריך לאזן בין פעולה במרחב המועדונים הימיים ביבשה לבין מאבק בלב ים. כל זירה מציעה מאפיינים שונים שצריכים להישקל על ידי שייטות ושייטים המבקשים לשנות את תרבות הדרת הנשים מענף השיט.

תובנות מחקר זה תומכות בקידום דיון מעמיק בקהילת השיט העולמית והישראלית במטרה לאפשר ליותר נשים לממש את שאיפותיהן האישיות בים מבלי לוותר על ביטחון ועל מעמדן השווה. התרומות התאורטיות שלהן עשויות להאיר גם מאבקים מגדריים בתחומים אחרים המתאפיינים בתנועה במרחב ובמרחק משתנה ממוקדי פיקוח חברתי.

מקורות

בוחבוט, א' (2005, 16 בנובמבר). בחורה בספינה – מזל רע – NRG מעריב.
וימן, ג' וכהן, י' (2000). עולם הולך ונעלם? על נשים בתעמולת הבחירות בישראל.
קשר, 28, 53–62.

משרד התחבורה והבטיחות בדרכים (2017). *הסמכת משיטים – תכנית להפחתת נטל רגולטורי – דו"ח מסכם*.

עירן-יונה, מ' (2007). אשת חיל והגבר החדש: שני מודלים של "משפחה אידיאלית" והשלכותיהם על הסדרים מגדריים במשפחות של נשים וגברים המשרתים בצה"ל. *סוציולוגיה ישראלית*, ח(2), 209–239.

פוקו, מ' (2015). *לפקח ולהעניש: הולדת בית הסוהר* (ד' יואל, מתרגם). רסלינג.
שלסקי, ש' ואלפרט, ב' (2007). *דרכים בכתיבת מחקר איכותני: מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט*. מכון מופ"ת.

שקדי, א' (2003). *מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תאוריה ויישום*. הוצאת רמות.

Acker, J. (1990). Hierarchies, jobs, bodies: A theory of gendered organizations. *Gender & Society*, 4(2), 139–158.
<https://doi.org/10.1177/089124390004002002>

Allison, R., Culvin, A., & Pope, S. (2024a). 'They are doing it because they love it': U.S. and English fan perceptions of women footballers as 'role models.' *Sport in Society*, 27(10), 1529–1548.
<https://doi.org/10.1080/17430437.2024.2304230>

Allison, R., Gemar, A., & Pope, S. (2024b). Americans' attitudes towards the U.S. women's national soccer team. *Soccer & Society*, 24(1), 146–159. <https://doi.org/10.1080/14660970.2024.2426089>

Andersen, W., & Loland, S. (2017). Jumping for recognition: Women's ski jumping viewed as a struggle for rights. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 27(3), 359–365.
<https://doi.org/10.1111/sms.12662>

Baptiste, I. (2001). Qualitative data analysis: Common phases, strategic differences. *Forum: Qualitative Social Research*, 2(3).

- Belcher, P., Sampson, H., Thomas, M., Zhao, M., & Veiga, J. (2003). *Women seafarers: Global employment policies and practices*. International Labour Organization.
- Birrell, S. (2000). Feminist theories for sport. In J. Coakley & E. Dunning (Eds.), *Handbook of sport studies* (pp. 61-76). SAGE Publications.
- Bonnes, S. (2024). Not Safe at Work, Not Safe at Home. In *Hardship Duty: Women's Experiences with Sexual Harassment, Sexual Assault, and Discrimination in the US Military* (chapter 3, pp. 57–84). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/oso/9780197636244.003.0003>
- Boyd, I., Rubin, G. J., & Wessely, S. (2012). Taking refuge from modernity: 21st century hermits. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 105(12), 523-529. 10.1258/jrsm.2012.120060.
- Bradley, A. (2021). Combat masculinity, military culture, and the challenges of inclusion. *Gender, Work & Organization*, 28(2), 628-644.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Carreiras, H. (2015). Gender and civil-military relations in advanced democracies. *Res Militaris*, 1(5), 1–18.
- Carrington, K., Hogg, R., McIntosh, A., & Scott, J. (2012). Crime talk, FIFO workers and cultural conflict on the mining boom frontier. *Australian Humanities Review*, 53, 1–14.
- Carroll, J. (1986). Sport: Virtue and grace. *Theory, Culture & Society*, 3(1), 91-98. <https://doi.org/10.1177/0263276486003001008>
- Childress, C., Nayyar, J., & Gibson, I. (2024). Tokenism and its long-term consequences: Evidence from the literary field. *American Sociological Review*, 89(1), 31-59.
<https://doi.org/10.1177/00031224231214288>
- Costa, D. M., & Guthrie, S. R. (2002). *Women and sport: Interdisciplinary perspectives*. Human Kinetics Publishers.

- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Crompton, J. (1979). Motivations for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research*, 6, 408–424. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(79\)90004-5](https://doi.org/10.1016/0160-7383(79)90004-5)
- Cullen, P., & Fischer, C. (2014). Conceptualising generational dynamics in feminist movements: Political generations, waves and affective economies. *Sociology Compass*, 8(3), 282–293. <https://doi.org/10.1111/soc4.12131>
- Curby, D. G., & Jomand, G. (2015). The evolution of women's wrestling: History, issues and future. *International Journal of Wrestling Science*, 5(1), 2–12. <https://doi.org/10.1080/21615667.2015.1040536>
- Dawson, K. (2018). *Undercurrents of power: Aquatic culture in the African diaspora*. University of Pennsylvania Press.
- Deutsch, F. M. (2007). Undoing gender. *Gender & Society*, 21(1), 106–127.
- D'Ignazio, C., & Klein, L. F. (2023). *Data feminism*. MIT Press.
- Doran, A. (2016). Empowerment and women in adventure tourism: A negotiated journey. *Journal of Sport & Tourism*, 20(1), 57–80. <https://doi.org/10.1080/14775085.2016.1176594>
- Doran, A., & Rickly, J. (2021). Climbing capital: Authenticity, commercialization and the commodification of indoor climbing. *Annals of Leisure Research*, 24(3), 372–392.
- Dubrofsky, R. E., & Magnet, S. A. (Eds.). (2015). *Feminist surveillance studies*. Duke University Press.
- Eagly, A. H. & Carli, L. L. (2007). *Through the labyrinth: The truth about how women become leaders*. Harvard Business Press. <https://doi.org/10.1108/01437730910935800>
- Edwards, T. (2001). *Maiden: The incredible true story of the first all-female crew to sail around the world*. Simon & Schuster.

- Fraser, C. (2015). From ladies first to asking for it: Benevolent sexism in the maintenance of rape culture. *California Law Review*, 103, 141–203.
- Fretter, H. (2016, December 5). Why don't more women hold professional sail qualifications? *Yachting World*.
- Gilenstam, K., Karp, S., & Henriksson-Larsén, K. (2008). Gender in ice hockey: Women in a male territory. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 18(2), 235–249.
<https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2007.00665.x>
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory*. Aldine.
- Gurrieri, L., & Drenten, J. (2022). *Big Brother is monitoring: Feminist surveillance studies and digital consumer culture*. Routledge.
- Hand, L. C. (2023). Data feminism [Book review]. *Public Administration Review*, 83(2), 314–316.
- Handcock, M. S., & Gile, K. J. (2011). On the concept of snowball sampling. *arXiv preprint arXiv: 1108.0301*.
- Hardin, M., & Shain, S. (2005). Female sports journalists: Are we there yet? 'No'. *Newspaper Research Journal*, 26(4), 22–35.
<https://doi.org/10.1177/073953290502600403>
- Hauser, O. (2017). Doing army or feeling army? What makes women feel organizational belonging in the Israeli defence forces? *Journal of Political & Military Sociology*, 40, 59–95.
<https://doi.org/10.4324/9781315126579-3>
- Henry, P. (2004). *By the grace of the sea: A woman's solo odyssey around the world*. McGraw Hill Professional.
- Herman, D. (1988). The rape culture. *Culture*, 1(10), 45–53.
- Hindman, L. C., McGinnis, L. P., & Marcus, B. (2023). At work and at play: A plan to increase the number of women in golf. *Case Studies in Sport Management*, 12(S1), S1–S6.
<https://doi.org/10.1123/cssm.2022-0031>

- Hutch, R. (2005). Under sail alone at sea: A study of sport as spiritual practice. *Journal for the Academic Study of Religion*, 18(1), 3–24. <https://doi.org/10.1558/arsr.2005.18.1.3>
- Hutch, R. (2019). Sailing seas alone: Sporting performance and spiritual insight. *Researcher: European Journal of Humanities & Social Sciences*, 2(4), 69–93. <https://doi.org/10.32777/r.2019.2.4.5>
- Iso-Ahola, S. (1997). A psychological analysis of leisure and health. In J. Haworth (Ed.), *Work, leisure and well-being* (pp. 131–144). Routledge.
- Jennings, G. R. (1999). *Voyages from the centre to the margins: An ethnography of long term ocean cruisers* [Doctoral dissertation]. Murdoch University.
- Jennings, G. R. (2005). Caught in the irons: One of the lived experiences of long-term ocean cruising women. *Tourism Review International*, 9(2), 177–193. <https://doi.org/10.3727/154427205774791681>
- Jirásek, I., & Hurych, E. (2019). Experience of long-term transoceanic sailing: Cape Horn example. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 28, 100221. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2019.04.003>
- Kanter, R. M. (1977). Some effects of proportions on group life: Skewed sex ratios and responses to token women. *American Journal of Sociology*, 82(5), 965–990. <https://doi.org/10.1086/226425>
- Karazi-Presler, T., Sasson-Levy, O., & Lomsky-Feder, E. (2018). Gender, emotions management, and power in organizations: The case of Israeli women junior military officers. *Sex Roles*, 78(7–8), 573–586. <https://doi.org/10.1007/s11199-017-0810-7>
- Kaskan, E. R., & Ho, I. K. (2016). Microaggressions and female athletes. *Sex Roles*, 74, 275–287. <https://doi.org/10.1007/s11199-014-0425-1>
- Katila, S., & Meriläinen, S. (1999). A serious researcher or just another nice girl? Doing gender in a male-dominated scientific community. *Gender, Work & Organization*, 4(3), 163–173. <https://doi.org/10.1111/1468-0432.00079>

- Kavoura, A., Kokkonen, M., & Ryba, T. V. (2014). *The female fighter phenomenon in Denmark and Greece: Exploring gender dynamics in judo*. Common Ground Publishing.
- Kincheloe, J. L., & McLaren, P. (2002). *Rethinking critical theory and qualitative research*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Knowlton, M., & Newland, B. L. (2024). Beyond the barbell: Women in strength-based sports and the reshaping of gender norms. *Sex Roles*, 99(11), 1567-1584. <https://doi.org/10.1007/s11199-024-01521-x>
- Le, T. (2024). Data, anecdotes, anecdotal data: Feminist data activism against gendered violence post #MeToo. *Big Data & Society*, 11(4). <https://doi.org/10.1177/20539517241306347>
- Lusby, C. M., & Anderson, S. (2008). Ocean cruising—a lifestyle process. *Leisure/Loisir*, 34(1), 85–105. <https://doi.org/10.1080/14927710903550031>
- Lyon, D. (2022). Reflections on forty years of "Surveillance Studies". *Surveillance & Society*, 24(4), 353-356. <https://doi.org/10.24908/ss.v20i4.16067>
- Macbeth, J. (1985). *Ocean cruising: A study of affirmative deviance* [Doctoral dissertation]. Murdoch University.
- Macbeth, J. (2000). Ocean cruising: A study of affirmative deviance. *Current Issues in Tourism*, 3(1), 20–34.
- Mann, S. (2004). "Sousveillance": Inverse surveillance in multimedia imaging. *ACM Multimedia*, 620–627. <https://doi.org/10.4324/9781315243566-17>
- Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research* (6th ed). SAGE Publications.
- Martin, P. Y. (2003). "Said and done" versus "saying and doing": Gendering practices, practicing gender at work. *Gender & Society*, 17(3), 342-366. <https://doi.org/10.1177/0891243203017003002>

- Martin, P. Y. & Collinson, D. (2002) 'Over the pond and across the water': Developing the field of 'gendered organizations'. *Gender, Work and Organization*, 9(3), 245–65.
- Mazali, R. (2001). *Maps of women's goings and stayings*. Stanford University Press.
- McNamara, K. E., & Prideaux, B. (2009). A typology of solo independent women travelers. *International Journal of Tourism Research*, 12(3), 253–264. <https://doi.org/10.1002/jtr.751>
- Miller, G. E. (2004). Frontier masculinity in the oil industry: The experience of women engineers. *Gender, Work & Organization*, 11(1), 47–73.
- Morse, J. M. (1994). Designing qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative inquiry* (pp. 220–235). SAGE Publications.
- Orams, M. B., & Brown, M. (2021). The dream and the reality of blue spaces: The search for freedom in offshore sailing. *Journal of Sport and Social Issues*, 45(2), 196–216. <https://doi.org/10.1177/0193723520928599>
- Orr, C., & Magnet, S. (2022). Feminist surveillance studies and the institutionalization of interphobia. *Surveillance & Society*, 20(4), 420–433. <https://doi.org/10.24908/ss.v20i4.15825>
- Pankowiak, A., Casey, M., Eime, R., & Westerbeek, H. (2024). A socio-ecological approach to understanding the experiences of women and girls playing male-dominated sports. *Sport in Society*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/17430437.2024.2390989>
- Patel, S. (2021). Gaps in the protection of athletes gender rights in sport – A regulatory riddle. *International Sports Law Journal*, 21, 257–275. <https://doi.org/10.1007/s40318-021-00182-2>
- Peacock, V., Bruun, M. K., Dungey, C., & Shapiro, M. (2023). Surveillance. *The Open Encyclopedia of Anthropology*. <https://doi.org/10.29164/23surveillance>

- Perkins, D. N., & Murphy, J. B. (2012). *Into the storm: Lessons in teamwork from the treacherous Sydney to Hobart ocean race*. AMACOM.
- Pflugfelder, E. H. (2009). Something less than a driver: Toward an understanding of gendered bodies in motorsport. *Journal of Sport and Social Issues*, 33(4), 411-426.
<https://doi.org/10.1177/0193723509350611>
- Pipere, A., Mārtinsons, K., Regzdiņa-Pelēke, L., & Griškeviča, I. (2020). Sailing across the Atlantic: An exploration of the psychological experience using arts-based research. *Frontiers in Psychology*, 11.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.572028>
- Pope, S., & Richards, J. (2022). Women researchers in a 'man's world': Advancing a new theoretical tool through the gendered challenges of undertaking research in the masculine space of men's football. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 14(5), 695-712.
<https://doi.org/10.1080/2159676X.2021.1979918>
- Ross, W., & Chapman, C. (1975). *Sail power*. Granada Publishing.
- Sandelowski, M. (1995). Sample size in qualitative research. *Research in Nursing & Health*, 18(2), 179-183.
<https://doi.org/10.1002/nur.4770180211>
- Sanz-Marcos, P. (2021). Can women escape the male influence when surfing? An ethnographic study of female surfers in Southern Spain. *Sport in Society*, 1-13.
<https://doi.org/10.1080/17430437.2021.1996347>
- Sasson-Levy, O. (2011). The military in a globalized environment: Perpetuating an 'extremely gendered' organization. In E. L. Jeanes, D. Knights, & P. Y. Martin (Eds.), *Handbook of gender, work and organization* (pp. 390-407). Wiley.
- Sasson-Levy, O., & Amram-Katz, S. (2007). Gender integration in Israeli officer training: Degendering and regendering the military. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 33(1), 105-133.
<https://doi.org/10.1086/518262>

- Schaefer, B. A. (2003). *Sailing mid-life's seas: The journeys of voyaging women* [Doctoral dissertation]. University of Maryland.
- Schmitt, A., & Bohuon, A. (2021). When women surf the world's biggest waves: Breaking gender barriers. *Sport in Society*, 1–16.
<https://doi.org/10.1080/17430437.2021.1897108>
- Scruton, S., & Flintoff, A. (2013). Gender, feminist theory, and sport. In D. L. Andrews & B. Carrington (Eds.), *A companion to sport* (pp. 96–111). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118325261.ch5>
- Smith, A. (2021, October 7). Women to race with men in 'groundbreaking' SailGP shift. *Reuters*.
<https://www.reuters.com/lifestyle/sports/women-race-with-men-groundbreaking-sailgp-shift-2021-10-07/>
- Strachan, G., Burgess, J., & Henderson, L. (2007). Equal employment opportunity legislation and policies: The Australian experience. *Equal Opportunities International*, 26(6), 525–540.
<https://doi.org/10.1108/02610150710777024>
- Strauss, A., & Corbin, J. M. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. SAGE Publications.
- Thorpe, H. (2005). Jibbing the gender order: Females in the snowboarding culture. *Sport in Society*, 8(1), 76–100. 10.1080/1743043052000316632.
- Tily, S., Rubin, J. C., Land, C. L., & Holyoke, E. (2024). Early-career primary school teachers as 'watched watchers': An analysis informed by feminist surveillance studies. *Gender and Education*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/09540253.2024.2421216>
- Trzcińska, K. (2024). Income Inequalities Between Women And Men In Selected European Countries. *Folia Oeconomica Stetinensia*, 24(2), 327–343. <https://doi.org/10.2478/fofi-2024-0028>
- Turner, J. (2017, October 10). Race changes rules to attract world's best female sailors. *Volvo Ocean Race*.
https://archive.theoceanrace.com/en/news/9252_Race-changes-rules-to-attract-world-s-best-female-sailors.html

- Walker, I. (2017, October 11). Building the female base in sailing. *Scuttlebutt Sailing News*.
<https://www.sailingscuttlebutt.com/2017/10/11/building-female-base-sailing/>
- Webb, L., McCaughy, N., & Macdonald, D. (2004). Surveillance as a technique of power in physical education. *Sport Education and Society*, 8(2), 207–222. <https://doi.org/10.1080/1357332042000233949>
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1(2), 125–151. <https://doi.org/10.1177/0891243287001002002>
- Williams, J. (2013). *A game for rough girls? A history of women's football in Britain*. Routledge.
- Wilson, E., & Little, D. E. (2008). The solo female travel experience: Exploring the 'geography of women's fear'. *Current Issues in Tourism*, 11(2), 167–186. <https://doi.org/10.2167/cit342.0>
- Wright, T. (2016). Women's experience of workplace interactions in male-dominated work: The intersections of gender, sexuality and occupational group. *Gender, Work & Organization*, 23(3), 348–362. <https://doi.org/10.1111/gwao.12074>
- Yoder, J. D. (1991). *Rethinking tokenism: Looking beyond numbers*. *Gender & Society*, 5(2), 178–192. [10.1177/089124391005002003](https://doi.org/10.1177/089124391005002003).